

FOCUS CONJUNCTUUR

JANUARI 2021

ECONOMIE NOG ALTIJD IN COVID-19-HOUDGREEP

FOCUS CONJUNCTUUR – Semestriële uitgave van het Verbond van Belgische Ondernemingen

REDACTIE

Anouar Boukamel, Edward Roosens

EINDEREDACTIE

Anne Michiels, Nga Nguyen

VERTALING

Vertaaldienst VBO

PUBLICATIEVERANTWOORDELIJKE

Stefan Maes

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Stefan Maes, Ravensteinstraat 4, 1000 Brussel

Publicatiedatum: januari 2021

Cette publication est également disponible en français
Deze publicatie kunt u ook lezen op www.vbo.be > Publicaties

ISSN

2736-4399

ECONOMIE NOG ALTIJD IN COVID-19-HOUDGREEP

EXECUTIVE SUMMARY

Anouar Boukamel

Attaché bij Competentiecentrum
Economie & conjunctuur

Naar halfjaarlijkse gewoonte heeft het VBO ook in het laatste kwartaal van 2019 zijn leden-sectorfederaties bevestigd over de conjuncturele evoluties binnen hun sector. Via zijn lidfederaties bereikt het VBO ongeveer 50.000 ondernemingen, die samen goed zijn voor 80% van de Belgische uitvoer, 75% van de werkgelegenheid en twee derde van de toegevoegde waarde. Bovenop dit eigen conjunctuuronderzoek wordt uiteraard ook rekening gehouden met andere nationale en internationale conjunctuurindicatoren. Deze analyse schetst de huidige toestand in de ondernemingen van België, evenals de prognoses voor de komende zes maanden.

Hoewel de conclusie iets minder pessimistisch is dan bij onze enquête begin mei (toen de activiteitsdaling zo'n 20% bedroeg), blijkt toch dat de meeste bevestigde sectoren nog steeds geen goed oog hebben in de economische activiteit, de investeringen en de economische vooruitzichten. Gemiddeld lag de economische activiteit in de door het VBO gevestigde sectoren in november nog altijd bijna 7% lager dan normaal. De tweede COVID-19-golf en de bijhorende lockdown hebben het economisch activiteitsniveau dus logischerwijs

opnieuw wat gedrukt na een minder slecht derde kwartaal ('slechts' -5,1%). Over zes maanden verwachten onze sectoren dat het activiteitsniveau nog altijd tussen 3 en 5,3% lager zal liggen dan normaal. Een heel aantal tweederonde-effecten (faillissementen, uitstel bedrijfsinvesteringen, structureel jobverlies) zullen in het voorjaar immers beginnen wegen op de groei, terwijl de vaccinatie-strategie pas een normalisering van het economisch leven zal toelaten vanaf de (late?) zomermaanden.

Economische activiteit: 6,8% lager dan normaal in november en naar verwachting nog 3 à 5,3% lager dan normaal over zes maanden

De bevestigde sectoren melden ons dat het activiteitspeil nog ver onder het normale niveau ligt. Maar liefst 90% maakt gewag van een beduidend lager activiteitsniveau.

Rekening houdend met de relatieve grootte van onze sectoren en hun economische gewicht, bedraagt de activiteitsdaling t.o.v. het normale niveau op het moment van onze novemberenquête 6,8%, tegenover -21,4% in de tweede helft van mei.

Voor bijna 62% van de sectoren zou de activiteit over zes maanden 5 tot 30% lager blijven. In gewogen gemiddelde zou de daling van de

bedrijvigheid t.o.v. het normale niveau over zes maanden nog tussen 3% en 5,3% liggen, tegenover een vork van -5 tot -9% tijdens onze vorige enquête. Naast de verplicht gesloten sectoren (horeca, evenementen, contactberoepen ...) zijn het vooral de non-food-handel, de autohandel, de papiersector en de glas- en staalsector die het meest pessimistisch blijven over de nabije toekomst. Ook de vooruitzichten van een aantal sectoren die investeringsgoederen produceren (machinebouw, producenten van vrachtwagens, bussen en vliegtuigonderdelen, en zelfs de ICT-sector) zijn in de voorbije 6 maanden versomberd.

Werkgelegenheid: tijdelijke werkloosheid 3 keer hoger dan in september, maar nog 3 keer lager dan in april

De tweede coronagolf en de daarmee gepaard gaande tweede lockdown hebben het aantal personen in tijdelijke werkloosheid opnieuw doen oplopen van 105.000 à 110.000 personen per dag in september en oktober (3,4% van de werkgelegenheid in de privésector) tot 312.000 personen midden november (9,8%). Dat is een enorme stijging, maar het aantal tijdelijk werklozen is tijdens de tweede lockdown wel beduidend lager gebleven dan tijdens de eerste in april, toen op een bepaald ogenblik maar liefst 950.000 personen of bijna 30% van de werkenden in tijdelijke werkloosheid zaten. Die ontwikkeling wordt ook bevestigd in onze enquête. In gewogen gemiddelde lag de werkgelegenheid in onze bedrijven en sectoren in november 9% lager dan het normale niveau, tegenover nog 23% lager in mei.

Ook wat de vooruitzichten betreft, is het pessimisme wat minder uitgesproken dan in onze vorige enquête. Wanneer we rekening houden met het relatieve gewicht van de respondenten inzake werkgelegenheid, zou de werkgelegenheid over zes maanden nog tussen 2,3% en 4,1% lager liggen dan normaal. In

mei verwachtten onze leden nog dat de werkgelegenheid zes maanden later tussen 4,7% en 8,3% lager zou liggen.

De vooruitzichten voor de werkgelegenheid zijn dus wat minder negatief dan de vooruitzichten voor de economische activiteit. Dat heeft enerzijds te maken met de krappe situatie op de arbeidsmarkt wat de retentie van arbeidskrachten bijzonder belangrijk maakt. Anderzijds zorgen de maatregelen ter bestrijding van COVID-19 er ook voor dat meer arbeidsinzet nodig is dan vroeger voor eenzelfde activiteitsniveau. De coronacrisis oefent dus onmiskenbaar ook een negatieve impact uit op de arbeidsproductiviteit (zie hieronder). Samen met de automatische stijging van de loonkosten door indexering en barrema's, weegt dat natuurlijk op de winstgevendheid van de bedrijven. Dat versterkt de liquiditeitsproblemen van de ondernemingen nog meer en kan hun solvabiliteit op de helling zetten als de situatie te lang aanhoudt.

Investeringen: 71% van onze sectoren verwacht een daling van de investeringen in de komende 6 maanden, maar de verwachte dalingen zijn minder groot dan in mei

In een dergelijke context zijn ondernemingen vooral bezig met hun overleven en wordt het gros van de liquide middelen dan ook daarvoor ingezet. In november verwacht het grootste deel van onze sectoren (71%) dan ook dat de investeringen in de komende zes maanden zullen moeten worden terugschroefd.

Het percentage van onze sectorfederaties dat een grote daling (>10%) van de investeringen verwacht is wel afgenomen van 79% in mei tot nog 30% in november, maar dat blijft natuurlijk veel.

Het lijkt geen twijfel dat COVID-19 aanzienlijke veranderingen en uitdagingen met zich

meebrengt, zowel op het vlak van organisatie (click & collect, sanitaire maatregelen enz.) als consumentengedrag (e-commerce). In die zin ligt het voor de hand dat investeringen nodig zijn, maar enkel bedrijven die voldoende financieel gezond zijn, kunnen natuurlijk investeren.

Economische vooruitzichten: jaarlijkse groei zou -7% bedragen in 2020 en +4,8% in 2021

De Belgische economie zou in 2020 jaargemiddeld met ongeveer 7% krimpen in vergelijking met 2019, met voorsprong de grootste naoorlogse recessie.

In de eerste helft van 2021 zullen zich dan, ondanks de vele steunmaatregelen van de federale en regionale overheden, meer en meer tweederonde-effecten van de economische crisis beginnen aftekenen: teruglopende investeringen, meer stopzettingen of falingen van bedrijven, een stijgend aantal herstructureringen en een stijging van het aantal werkzoekenden. En de negatieve impact van de Brexit of een derde coronagolf dreigt die neerwaartse spiraal nog verder te versterken.

Als vaccinatiestrategieën in binnen- en buitenland er tegen de zomermaanden echter kunnen voor zorgen dat een voldoende hoog percentage van de bevolking immuun is voor COVID-19, zou de economische activiteit in de tweede helft van 2021 kunnen heropleven. De economische activiteit in het vierde

kwartaal van 2021 zou wel nog steeds ongeveer 1% lager liggen dan eind 2019, t.o.v. nog 5% lager in het tweede kwartaal. Puur mechanisch bekeken zou de jaargemiddelde groei in 2021 (als gevolg van de negatieve basiseffecten in 2020) dan wel +4,8% belopen, maar dat is dus meer een grote inhaalbeweging na een desastreuus 2020.

Aanbevelingen: pandemie onder controle krijgen en concurrentiekracht van bedrijven vrijwaren!

Volgens het VBO hangt het economisch herstel af van een aantal voorwaarden:

- De COVID-19-pandemie zo goed mogelijk onder controle krijgen.
- De concurrentiekracht van onze bedrijven vrijwaren.
- Een goede oplossing voor de problematiek van het avondwerk in de e-commercesector.
- Stabiele bevoorradingszekerheid inzake energie aan betaalbare prijzen.
- Liquiditeitsmaatregelen aanhouden zolang nodig, en tegelijk maatregelen nemen die ook de solvabiliteit van de Belgische bedrijven helpen versterken.

Als al die voorwaarden vervuld kunnen worden, kunnen we vanaf 2022 misschien uitkijken naar meer voorspoedige jaren na het in vele opzichten rampzalige jaar 2020 en het moeilijke overgangsjaar 2021.

INHOUDSTAFEL

1	VERLOOP VAN DE COVID-19-PANDEMIE	p. 8
---	----------------------------------	------

2	WERELDWIJDE ECONOMISCHE IMPACT	p. 11
	Bbp	
	Grondstoffenprijzen	

3	IMPACT OP DE BELGISCHE ECONOMIE	p. 15
	Economische activiteit	
	Arbeidsmarkt en verloop van de tijdelijke werkloosheid	
	Productiviteit en rentabiliteit	
	Liquiditeit en solvabiliteit	
	Investering	

4	PROGNOSE: AANHOUDENDE DICHTER MIST VAN ONZEKERHEDEN	p. 33
---	--	-------

5	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	p. 36
---	-----------------------------	-------

FACTS & FIGURES

7,4%

VERLOREN WERKDAGEN

in november in privésector door **tijdelijke werkloosheid** COVID-19.

% WERKNEMERS IN PRIVÉSECTOR IN TIJDELIJKE WERKLOOSHEID

was midden november (9,8%) drie keer groter dan in september (3,3%), maar drie keer lager dan in april (29,8%).

Gezien **lage bezettingsgraad productiecapaciteit**, zullen investeringen bedrijven nog even op een laag pitje staan.

RENDABILITEIT en **SOLVABILITEIT** van de ondernemingen staan onder druk als gevolg van **daling van de vraag en de productiviteit**.

BIJNA 100.000 BEDRIJVEN GEZOND VÓÓR DE CRISIS, NU IN FINANCIËLE MOEILIKHEDEN

-6,8%

VERSCHIL IN HET NORMAAL ACTIVITEITSNIVEAU IN NOVEMBER

t.o.v. -21,4% in mei

ECONOMISCHE ACTIVITEIT

2E KWARTAAL 2021

als gevolg van tweederonde-effecten zou de economische activiteit nog **3 tot 5,3% lager liggen dan normaal**.

-20 à -25%

bedrijfsinvesteringen in 1e helft '21 t.o.v. vierde kwartaal 2019

OVERHEIDSTEKORT stijgt sterk tot **10 à 12% van het bbp**

VERWACHTE ECONOMISCHE GROEI

IN 2020

-7%

de sterkste daling sinds de Tweede Wereldoorlog.

EIND 2021

-1%

T.o.v. eind 2019: mogelijk herstel in 2e helft '21 als pandemie beter onder controle is dankzij vaccinatie én als concurrentiekracht ondernemingen wordt gevrijwaard.

Er komt een golf van **FAILLISSEMENTEN** en **HERSTRUCTURE-RINGEN** aan in de winter en het voorjaar

1 Verloop van de COVID-19-pandemie

De COVID-19-pandemie bleef ook in het voorbije halfjaar het dagelijkse leven en het economische leven overheersen. Tussen de start van de pandemie en eind november 2020 werden er wereldwijd al meer dan 60 miljoen besmettingen met het SARS-CoV-2-virus geregistreerd en ongeveer 1,5 miljoen mensen zouden als gevolg van COVID-19 zijn overleden. Bovendien zijn die beide cijfers wellicht een onderschatting van de werkelijkheid.

Het nieuwe virus wordt gekenmerkt door de combinatie van een hoge graad van besmettelijkheid, een hoog gemiddeld mortaliteitsrisico per geregistreerde besmetting (een wereldwijde CFR van 2,4%) dat vooral voor ouderen sterk oploopt, én sterk verschillende ziektebeelden van persoon tot persoon (van asymptomatisch tot zeer ernstig ziek) met relatief lange incubatietijden. Dat laatste maakt de pandemie bijzonder moeilijk te bestrijden.

Als de klassieke maatregelen in de strijd tegen de pandemie (afstand houden, handen wassen en ontsmetten, mondkmaskerdracht op drukke plaatsen, goed ventileren ...)

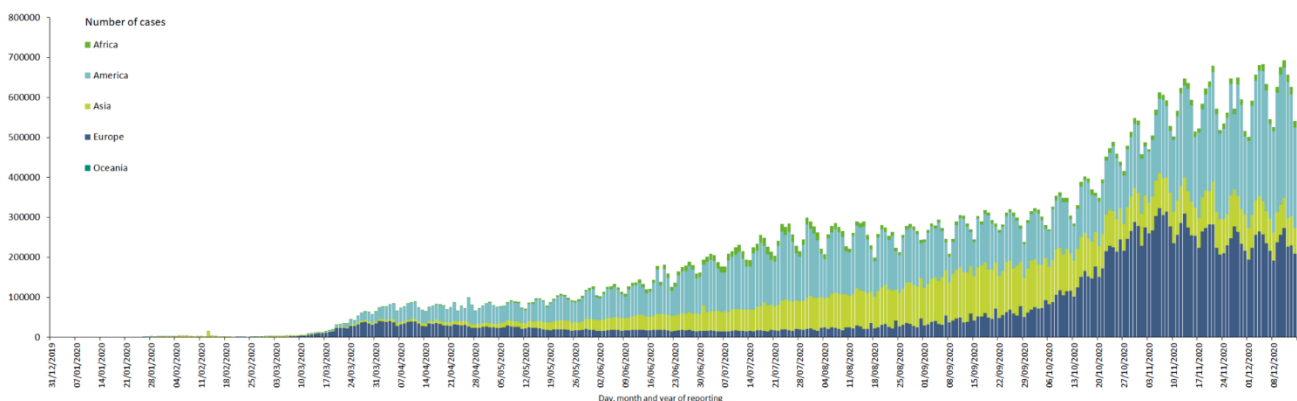
onvoldoende worden nageleefd, verspreidt het virus zich vrij makkelijk – en soms op exponentiële wijze – over de bevolking van een land of regio.

Vele landen die in die situatie zijn terechtgekomen, hebben in de voorbije maanden dan ook drastische maatregelen moeten nemen: quarantaines van individuen, groepen van individuen of zelfs volledige geografische regio's, verbieden van evenementen, feesten en toerisme – soms ook met een avond- of nachtklok –, sluiten van horeca, contactberoepen en in sommige gevallen zelfs van bepaalde winkels of bedrijven. In een eerste fase versterken die drastische maatregelen de spontane negatieve economische impact van de pandemie nog verder, maar tegelijk dragen ze, **indien ze proportioneel en effectief zijn in de bestrijding van de pandemie**, ook bij tot een relatief snel, toekomstig economisch herstel.

Het is immers alleen maar mogelijk om alle normale menselijke activiteiten te hervatten zonder de gezondheidszorg te overbelasten, wanneer het virus ofwel heel sterk is teruggedrongen ofwel wanneer het zich niet meer makkelijk en exponentieel kan verspreiden in de samenleving door een brede vaccinatiestrategie die zorgt voor groepsimmunitet.

GRAFIEK 1

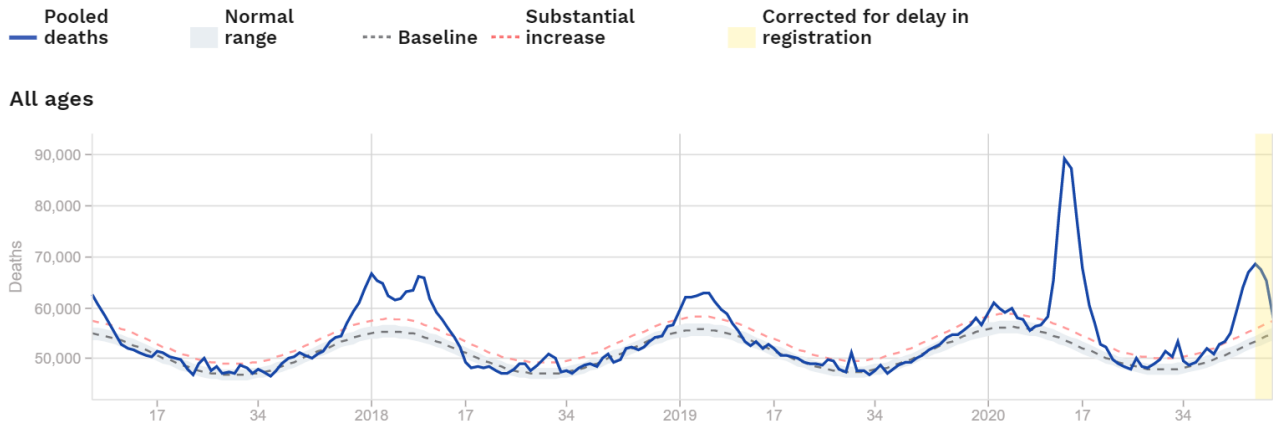
De wereldwijde ontwikkeling van het aantal geregistreerde besmettingen met het SARS-CoV-2-virus

BRON European Centre for Disease Prevention and Control

GRAFIEK 2

Oversterfte in de Europese Unie (26 landen)

SOURCE EuroMoMo

Zoals blijkt uit grafiek 1 lijkt men het virus in Azië en Oceanië (en trouwens ook in Canada) voldoende te hebben kunnen terugdringen via strikte maatregelen en een relatief sterke sociale of overheidscontrole op de naleving ervan.

In de dichtbevolkte en sterk internationaal geconnecteerde Europese Unie werd men na een eerste golf in maart en april echter geconfronteerd met een tweede grote golf van COVID-19-besmettingen in oktober en november. Die trof ongeveer gelijktijdig België, Nederland, Frankrijk, Spanje, Italië, Oostenrijk, Zwitserland en grote delen van Oost-Europa.

Hoewel er door het uitgebreider testen veel meer besmettingen werden geregistreerd dan in de eerste golf, lijkt de oversterfte in heel Europa, volgens de voorlopige officiële cijfers (EuroMOMO) toch beduidend lager te liggen dan tijdens de eerste golf, wellicht omdat de verspreiding van het virus iets beter kon worden beheerst door het vele testen, de contactopsporing en quarantainemaatregelen, omdat relatief minder ouderen en andere risicogroepen besmet werden, én omdat de medische behandelingen intussen ook aanzienlijk zijn verbeterd.

In de VS is men op dit ogenblik al toe aan een derde COVID-golf en naar besmettingen is die eveneens beduidend zwaarder dan de vorige 2 golven van april en juli, maar ook daar kan dat deels te maken hebben met een uitgebreidere teststrategie. Het dagelijks aantal overlijdens als gevolg van COVID-19 is in de VS intussen wel al gestegen tot meer dan 3.000 per dag, hoger dan de piek van 2.600 overlijdens per dag midden april. De hogere menselijke tol in de VS kan te maken hebben met de eerder onduidelijke en weinig gecoördineerde anti-COVID-strategie in de VS op het federale niveau onder uittredend president Trump. En ook in India en Latijns-Amerika (vooral Brazilië en Argentinië) is de pandemie in het najaar relatief sterk blijven woeden (zie ook tabel 1 hieronder voor een wereldwijd overzicht van het aantal besmettingen sinds het begin van de pandemie).

Al bij al lijkt een deel van de wereld de pandemie dus behoorlijk onder controle te hebben, terwijl een ander deel er nog steeds intens mee worstelt. De delen van de wereld die momenteel nog met de grootste epidemiologische problemen kampen, zijn echter ook diegene die relatief snel brede vaccinatiecampagnes zouden moeten kunnen opzetten in de eerste helft van 2021. Het gaat

immers veelal om landen met een uitstekende logistieke infrastructuur, een redelijk tot zeer goed gezondheidszorgsysteem en ruime ervaring met vaccinatiecampagnes.

Het valt dan ook te hopen dat de wereldwijde negatieve economische impact van de pandemie, die in het najaar van 2020 wellicht al een stukje kleiner is gebleven dan in het voorjaar

(gezien de gunstige ontwikkelingen in Azië en Oceanië en de iets minder ingrijpende lockdowns in Europa), in de loop van 2021 geleidelijk zal wegebben. En dat is meer dan nodig voor het Belgische bedrijfsleven, want de impact van de COVID-19-pandemie op de wereld economie was in 2020 toch bijzonder zwaar.

TABEL 1

Landen met hoogste aantal besmettingen, cumulatief sinds start pandemie en tot 26/11: absoluut en in % van het bevolkingsaantal

Landen	Aantal geregistreerde besmettingen in miljoenen	Bevolkingsaantal, in miljoenen	Aantal geregistreerde besmettingen (in % van het bevolkingsaantal)
1. VS	12,77	328,20	3,89%
2. India	9,27	1.353,00	0,68%
3. Brazilië	6,17	209,50	2,94%
4. Frankrijk	2,22	66,99	3,31%
5. Rusland	2,17	144,50	1,50%
6. Spanje	1,61	46,94	3,42%
7. UK	1,56	66,65	2,34%
8. Italië	1,48	60,36	2,45%
9. Argentinië	1,39	44,49	3,12%
10. Colombia	1,27	49,65	2,55%
11. Mexico	1,07	126,20	0,85%
12. Duitsland	1,00	83,02	1,19%
13. Peru	0,95	31,99	2,96%
14. Polen	0,92	37,97	2,42%
15. Iran	0,89	81,80	1,09%
16. Zuid-Afrika	0,78	57,78	1,34%
17. Oekraïne	0,70	41,98	1,66%
18. België	0,56	11,46	4,88%
19. Chili	0,54	18,73	2,88%
20. Irak	0,54	38,43	1,40%
21. Indonesië	0,52	267,70	0,19%
22. Tsjechië	0,50	10,69	4,67%
23. Nederland	0,50	17,28	2,89%

BRON Johns Hopkins, Wikipedia en VBO-berekeningen

2 Impact op de wereldeconomie

Bbp

De ongerustheid i.v.m. de epidemie en de noodzakelijke maatregelen om de epidemie te bestrijden hebben geleid tot een historische krimp van de economische bedrijvigheid. Het IMF verwacht dan ook dat de mondiale economische activiteit in 2020 met 4,4% zal terugvallen, de grootste achteruitgang sinds de Tweede Wereldoorlog.

De situatie was het ergst tijdens het tweede kwartaal van 2020. Ter illustratie: volgens de Internationale Arbeidsorganisatie zou de sterke daling van de 'potentiële' arbeidstijd als gevolg van COVID-19 tijdens het tweede kwartaal overeenkomen met een verlies van 400 miljoen voltijdse banen wereldwijd (11,4% van de mondiale beroepsbevolking). Zonder de steunmaatregelen van overheden, zoals de verschillende stelsels van tijdelijke werkloosheid, zouden de gevolgen voor de economische activiteit nog rampzaliger zijn geweest.

Vanaf juni is de economische activiteit zich dan wat krachtiger gaan herstellen richting

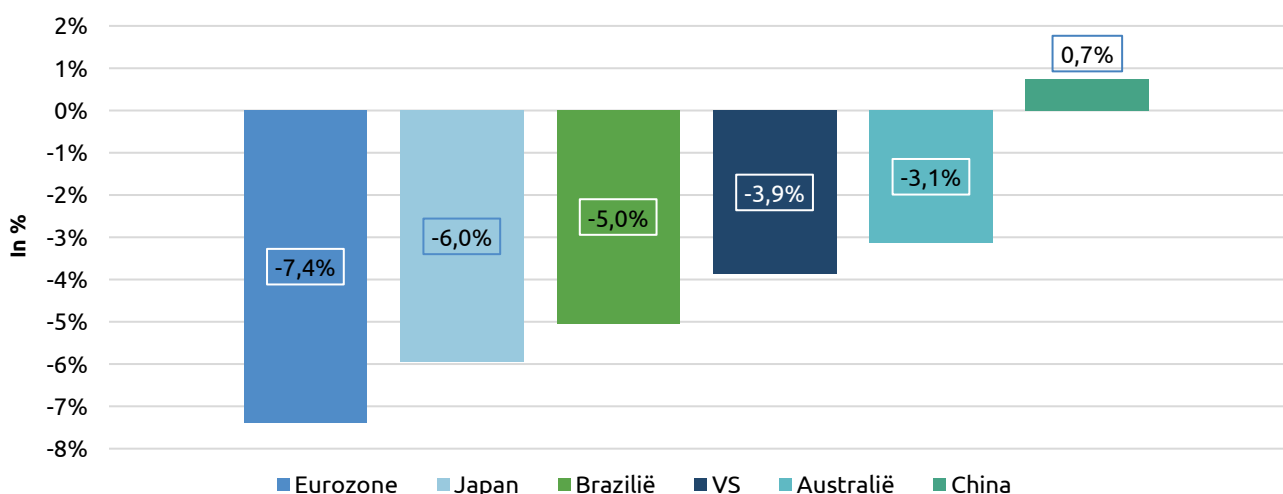
normale niveaus en het derde kwartaal van het jaar was daardoor beter dan verwacht. Die normalisatie van de activiteit was uitgesprokener in de industriële sectoren omdat de orderboeken daar vóór COVID-19 goed gevuld waren en de opgelopen achterstand dus moest worden goedge maakt na de lockdown. Voor heel wat diensten die gestoeld zijn op menselijke contacten, verliep de heropstart echter moeilijker.

Volgens de eerste conjunctuurindicatoren in het najaar leek die normalisatie van de activiteit echter al wat aan elan te verliezen. Gezien de opflakking van de pandemie in oktober en november (vooral in Europa) komt daar nog bij dat de heropening van economische activiteiten moest worden afgeremd en in de meeste Europese landen zelfs opnieuw terugschroefd in het kader van een nieuwe (gedeeltelijke) lockdown.

Grafiek 3 laat zien dat de economische schade verschilt van land tot land. Het verloop en de kracht van de epidemie, het meer of minder strenge karakter van de maatregelen om de epidemie onder controle te houden en de nationale economische structuur zijn allemaal factoren die een verklaring bieden voor die verschillen.

GRAFIEK 3

Cumulatief effect op de eerste drie kwartalen van 2020 in vergelijking met 2019

BRON OESO, NBS

Aangezien de epidemie in **China** uitbrak, werd de activiteit er een kwartaal eerder getroffen dan elders in de wereld. Omdat al snel ingrijpende beperkingen werden doorgevoerd, kon de pandemie tot stilstand worden gebracht en begon de economie de daaropvolgende twee kwartalen opnieuw te groeien, hoofdzakelijk dankzij de inhaalbeweging van de export en steunmaatregelen in de vorm van overheidsinvesteringen in infrastructuur. Zo zal China naar verwachting de enige grote economie zijn die in 2020 een positieve economische groei (1,9%) laat optekenen (wat niettemin aanzienlijk lager is dan de gemiddelde jaarlijkse groei van 6,7% tussen 2015 en 2019).

De Verenigde Staten, de eurozone en de andere 'geavanceerde economieën' zullen daarentegen in 2020 zeker een negatieve economische groei kennen.

De **Verenigde Staten** zijn hard getroffen door de epidemie, waardoor drastische maatregelen moesten worden genomen op het niveau van de staten. Als gevolg van het uiteenlopende karakter van de maatregelen in die staten, zonder uitgesproken steun van de Amerikaanse president, waren die maatregelen niet bijster homogeen of consistent. Samen met de sterke stijging van de werkloosheidsgraad heeft dat de onzekerheid bij de Amerikaanse consument aangewakkerd. De privéconsumptie, de voornaamste pijler van de economische groei in Amerika, werd dan ook zwaar getroffen door enerzijds de lockdown in bepaalde staten en anderzijds door de afname van het vertrouwen van de gezinnen. Bovendien kreeg de Amerikaanse energiesector, die al enkele jaren een hoge vlucht neemt, het bijzonder hard te verduren als gevolg van de crisis. Alles samen genomen zou het land in 2020 een groei van -4,3% laten optekenen.

Met respectievelijk 45.000 en 52.000 doden behoren **Frankrijk** en het **Verenigd Koninkrijk** tot de top 10 van landen die het zwaarst door de pandemie werden getroffen. Gezien

de kracht van de epidemie moesten er bijzonder strenge lockdown-maatregelen worden genomen, met alle gevolgen van dien voor de binnenlandse vraag, die in die landen normaal een belangrijke groeimotor vormt.

Bovendien blijft in het Verenigd Koninkrijk een dichte mist hangen rond Brexit en het al dan niet kunnen afsluiten van een handelsakkoord met de EU begin 2021. Dat leidt tot nog meer onzekerheid en een verdere afname van het ondernemersvertrouwen dat zo al op een laag peil staat, waardoor de investeringen sterk teruglopen. In 2020 wordt voor Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk dan ook een groei van -9 tot -10% verwacht.

Daarnaast verkeren ook landen als **Italië** en **Spanje** economisch in buitengewoon zwaar weer. De belangrijkste verklaring is dat, net zoals in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, de epidemie er hevig heeft gewoed en de lockdowns er bijzonder streng waren. Daarbovenop is het toerisme een uiterst belangrijke sector voor die economieën. Dat toerisme lijdt echter onder de sterk afgenomen internationale mobiliteit, zoals blijkt uit het verloop van het internationaal luchtverkeer. T.o.v. dezelfde maanden in 2019 lag het luchtverkeer in juli meer dan 90% lager en in augustus 40%. Naar verwachting zou Italië in 2020 dan ook een economische krimp kennen van 10,6% en Spanje van 12,8%.

In **Nederland** en vooral in **Duitsland** was de impact van de pandemie en de genomen gezondheidsmaatregelen tot voor kort daarentegen minder groot, waardoor in 2020 slechts een krimp met respectievelijk 5,4% en 6% werd verwacht. Die minder grote terugval werd verklaard door een minder sterke achteruitgang van de privéconsumptie als gevolg van een minder ongunstige epidemiologische toestand en dus minder strenge sluitingsmaatregelen (in Duitsland en Nederland waren de handelszaken tot eind november altijd opengebleven). Bovendien staat de e-commercesector in die twee landen bijzonder sterk en is hij stevig blijven groeien (voor

beide landen +32% (!!!) op jaarbasis in het tweede kwartaal van 2020).

De bedrijvigheid was in die landen (tot eind november) dus voornamelijk verstoord door de inzinking van het internationale handelsverkeer (zie grafiek 4). Het gaat namelijk om heel open economieën waarin de export een belangrijk aandeel heeft in de creatie van toegevoegde waarde.

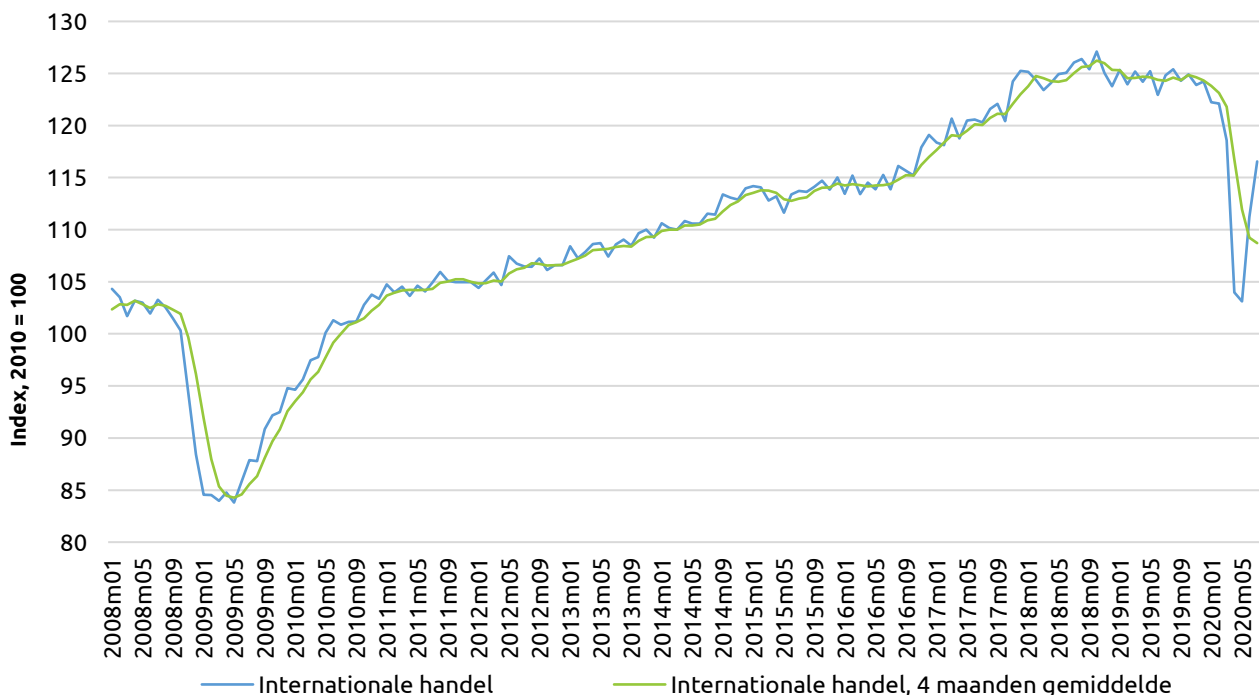
Het internationale handelsverkeer, dat al onder druk stond als gevolg van diverse spanningen (VS-China) en onzekerheden (Brexit), werd door de pandemie in het voorjaar inderdaad compleet onderuit gehaald. De gemiddelde groei van het handelsverkeer tijdens de eerste negen maanden van 2020 bedroeg liefst -6,7% tegenover een quasi-stagnatie (-0,1%) in dezelfde periode van 2019.

In een eerste fase had die daling van de wereldhandel natuurlijk te maken met het

stilvallen van een deel van de vraagzijde en een deel van de aanbodzijde als gevolg van de lockdowns die in het 2de kwartaal in vele landen werden ingesteld. Daarnaast werden echter ook heel wat internationale handelsbeurzen om veiligheidsredenen uitgesteld of afgelast en maakten internationale reisbeperkingen de internationale handelscontacten moeilijker. Het is in die context eigenlijk verrassend dat de internationale handel op korte termijn zo'n sterk V-vormig herstel liet optekenen.

In een tweede fase kan men evenwel verwachten dat het terugschroeven van de bedrijfsinvesteringen nog een aanzienlijke negatieve invloed zal hebben op de internationale handel, aangezien die zeer invoerintensief zijn. En ook de hernieuwde lockdowns in enkele Europese landen zullen de internationale handel in het vierde kwartaal opnieuw treffen.

GRAFIEK 4
 Internationale handel

BRON CPB World Trade Monitor

Grondstoffenprijzen

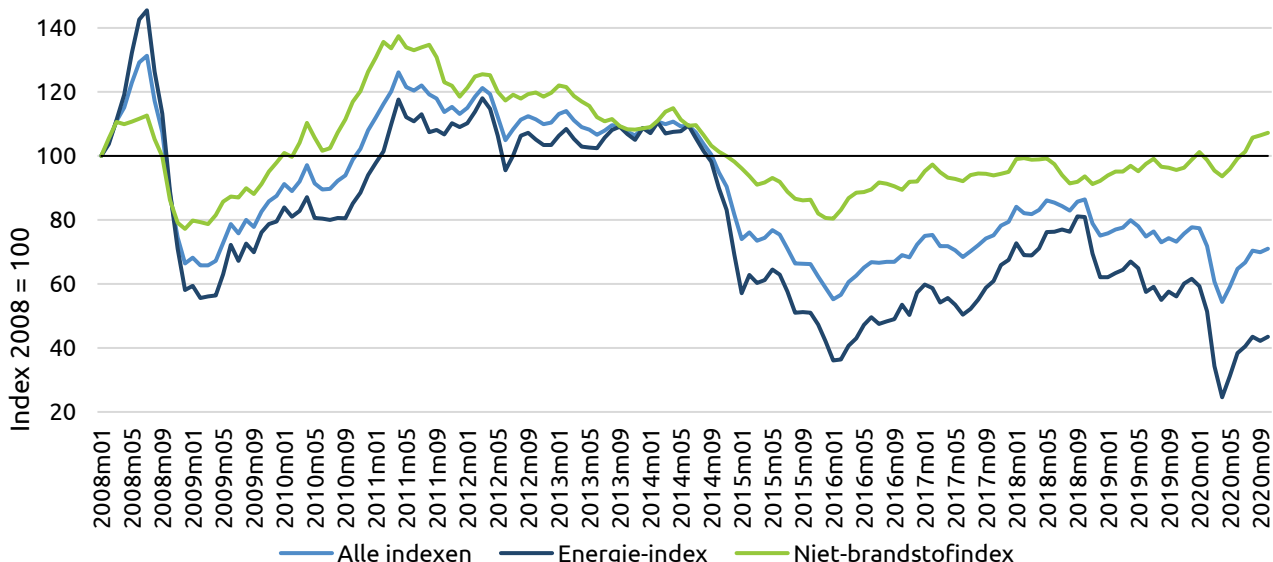
Deze moeilijke economische toestand heeft de grondstoffenprijzen eerst fel omlaag doen duiken (zie grafiek 5). Na een historisch laag peil in april (54,4¹) zijn de grondstoffenprijzen echter opnieuw beginnen klimmen met een gemiddelde stijging van 5% per maand tussen mei en oktober. Ondanks die groei blijft de PCPS-index van het IMF in oktober 2020 onder zijn peil van oktober 2019 (71 tegenover 73,2). Daarbij valt het op dat er grote verschillen bestaan tussen het prijsverloop van de verschillende grondstoffen in 2020.

Eenzijds verklaren bevoorradingsproblemen in de mijnbouwsector en de hervatting van de Chinese industriële activiteiten (die goed zijn voor de helft van de mondiale vraag naar metalen) dat de metaalprijzen snel opnieuw zijn gaan stijgen, zelfs tot een hoger peil dan vóór de pandemie.

Anderzijds hebben de olieprijsen zich nog lang niet hersteld. Na de instorting vanaf februari tot een historisch dieptepunt in april (\$ 18 per vat) hebben de beslissing van de OPEC+² medio april om de productie tot het einde van het jaar (en daarna³) terug te schroeven en de sterke afname van de booractiviteit in de VS geleid tot een daling van het aanbod, waardoor de prijzen vanaf mei weer wat zijn gaan stijgen (\$ 29 per vat). Die prijsstijging werd echter getemperd door de vraag, die zich nog verre van hersteld heeft. Het wegverkeer zit in vele landen nl. nog niet op het pre-COVID-19-niveau en het (vooral internationale) luchtverkeer staat nog altijd op een heel laag pitje.

Bijgevolg zullen de olieprijsen in 2020 naar verwachting een jaargemiddelde van \$ 42 bereiken, d.i. een daling van 32% t.o.v. 2019. In 2021 zou maar een lichte stijging optreden tot \$ 46 per vat.

GRAFIEK 5
 Grondstoffenprijzen

BRON IMF

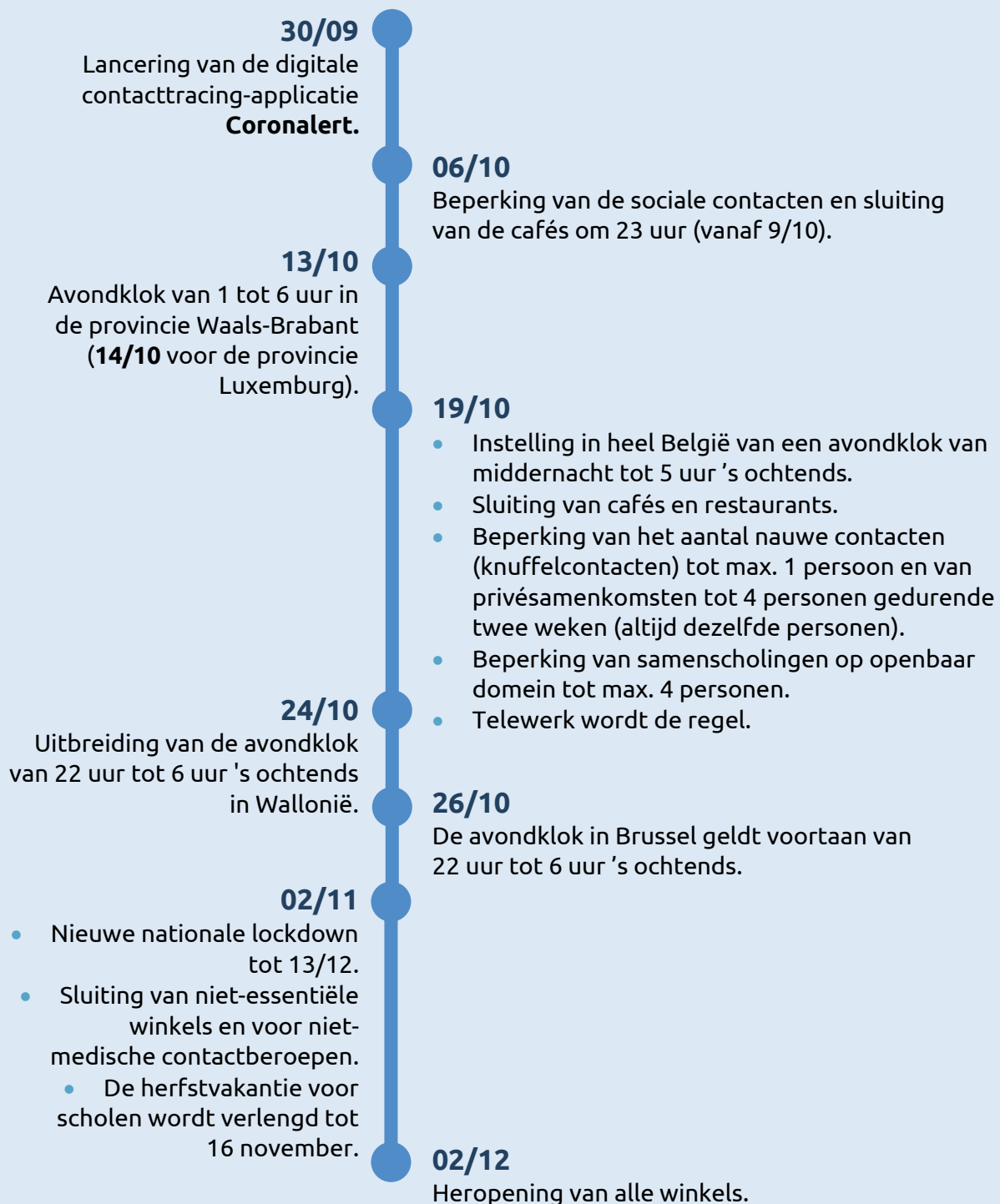
¹ Bron: Primary Commodity Price System (PCPS) van het IMF.

² Organisatie van olie-exporterende landen en Rusland.

³ Tot april 2022.

3 Impact op de Belgische economie

Chronologisch overzicht van de genomen maatregelen om de epidemie in België te bestrijden

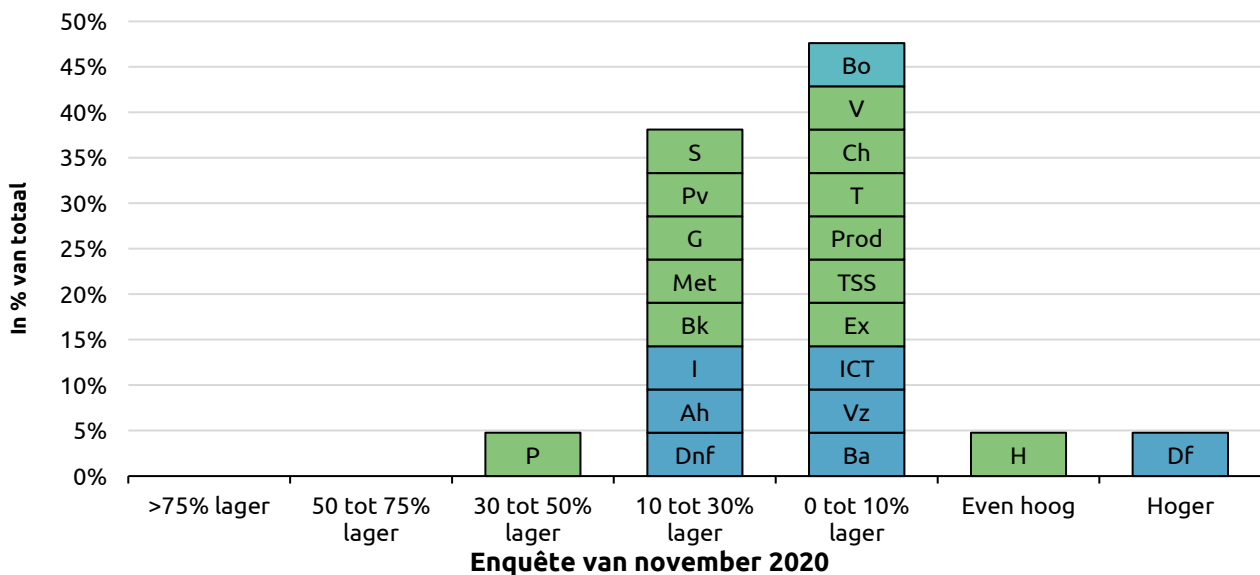
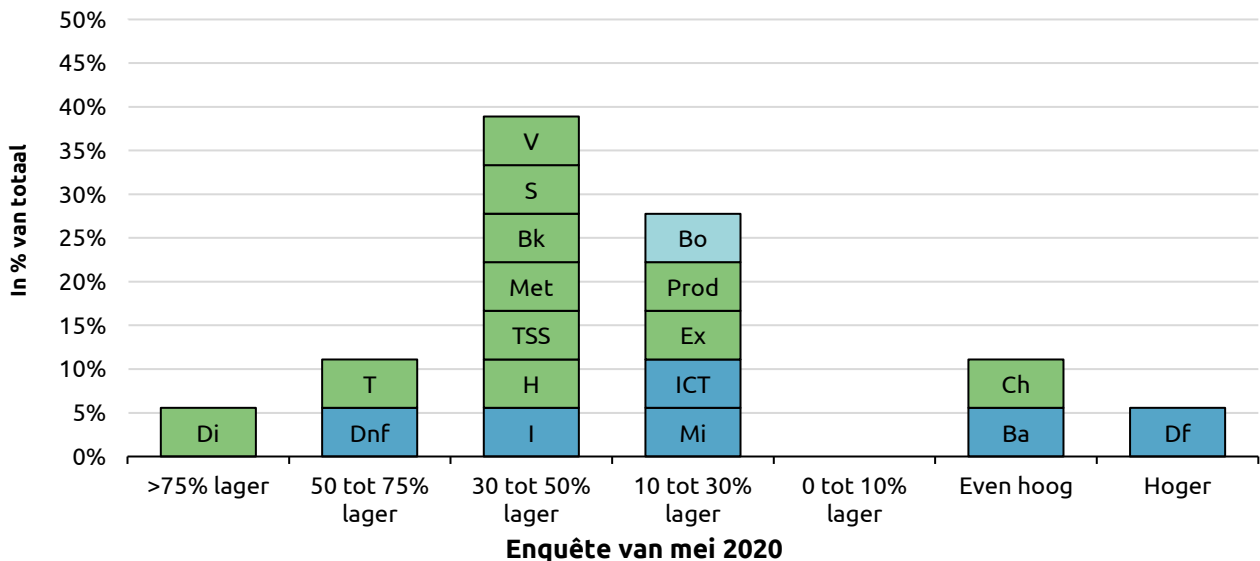

Economische activiteit

Huidig niveau van de economische activiteit

GRAFIEK 6

Op welk peil ligt de economische activiteit vandaag in uw sector in vergelijking met het normale peil?

Legende

Ah: Autohandel ; **Ba :** Banken ; **Bk:** Baksteen ; **Bo :** Bouw ; **Ch:** Chemie; **Df :** Handel (food); **Dnf :** Handel (no food) ; **Di:** Diamant; **Ex:** Ontginning ; **G:** Glas ; **H :** Hout ; **I :** Interim ; **ICT :** Informatie- en communicatietechnologieën ; **Met:** Producenten van metaal(producten) ; **Mi:** MIVB ; **P :** Papierfabrikanten ; **Prod :** Production technology and mechatronics ; **Pv :** Papierverwerkende nijverheid ; **S :** Staal ; **T :** Textiel ; **TSS :** Transport solution systems ; **V :** Voeding ; **Vz :** Verzekeringen.

Het hoeft niet te verbazen dat onze sectoren ons melden dat het activiteitspeil nog ver onder het normale niveau ligt. Zo maakt 90% van de respondenten gewag van een beduidend lager activiteitsniveau dan normaal. Alleen de houtsector, waar de activiteit op een normaal peil standhoudt, en de voedingsdistributie, die haar activiteit ziet groeien, vormen daarop een uitzondering..

Voor bijna 48% van onze sectoren lag de economische activiteit in november tussen 0 en 10% lager dan normaal. 38% ondervindt een grotere impact, tussen -10 en -30%. De huidige toestand is dus nog altijd bijzonder slecht en moeilijk, maar in mei was die ronduit dramatisch. Toen meldde 27% ons een impact tussen -10 en -30%. Maar vooral: niet minder dan 56% gaf aan dat de bedrijvigheid tussen 30 en 50% lager lag of erger, tegenover slechts één sector deze keer: de fabrikanten van pulp, papier en karton. Die laatste lijden zowel onder de zwakke individuele verkoop van kranten en magazines

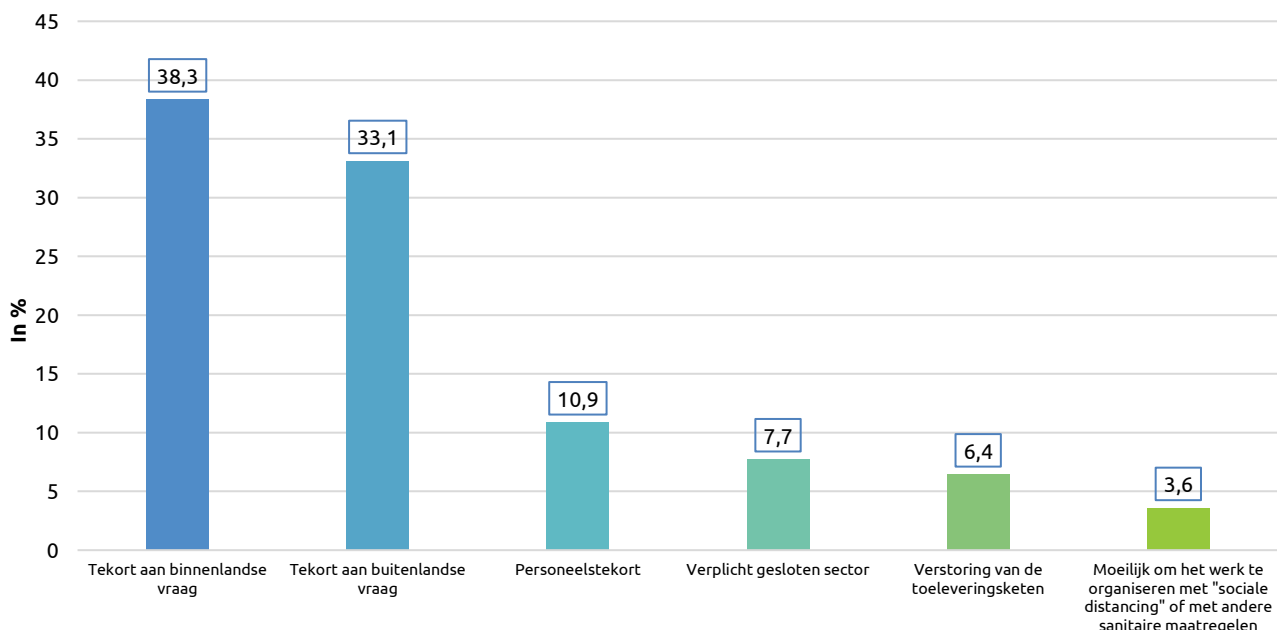
(omdat er minder pendelaars zijn), het sterk teruggefallen aantal uitnodigingen en affiches voor de feest- en evenementensector, als de vermindering van het aantal reclamefolders.

Rekening houdend met de relatieve grootte van onze sectoren en hun economische gewicht, bedraagt de terugval van de activiteit t.o.v. het normale peil op het moment van onze novemberenquête 6,8%, tegenover 21,4% in de tweede helft van mei.

Zoals al in onze mei-enquête naar voor kwam, situeren de moeilijkheden van onze leden zich vooral aan de vraagzijde (zie grafiek 7). Het aandeel respondenten dat het zwakke activiteitspeil toeschrijft aan vraaguitval is nog gestegen en bedraagt nu 71% tegenover 61% in mei. De bezorgdheid is des te groter m.b.t. de binnenlandse vraag (38,3% tegenover 32,3% in mei), gevolgd door de ontoereikende buitenlandse vraag (33,1% tegenover 29% in mei).

GRAFIEK 7

Wat zijn voor uw sector de belangrijkste oorzaken van de terugval van de economische activiteit ?

Enquête van november 2020

Wat de aanbodzijde betreft, die factoren komen op de tweede plaats en zijn minder prominent geworden dan in mei (goed voor 29% van het totaal tegenover 34,2% in mei). Maar in tegenstelling tot de factoren aan de vraagzijde hebben de hiërarchie en het belang van de transmissiekanalen aan de aanbodzijde enkele opmerkelijke veranderingen doorgevoerd.

Onze sectoren wijzen nu op een tekort aan personeel (10,9% tegenover 8,1% in mei) als factor aan aanbodzijde die de grootste impact heeft op de achteruitgang van hun economische bedrijvigheid. Tijdens onze vorige enquête vormden moeilijkheden m.b.t. een veilige arbeidsorganisatie (met voldoende afstand) de meest problematische factor aan de aanbodzijde. Nu is dat de minst belangrijke factor met 3,6% (tegenover 13,2% in mei).

Dat wijst er enerzijds op dat de ondernemingen zich snel hebben kunnen aanpassen om het werk te organiseren binnen een veilig

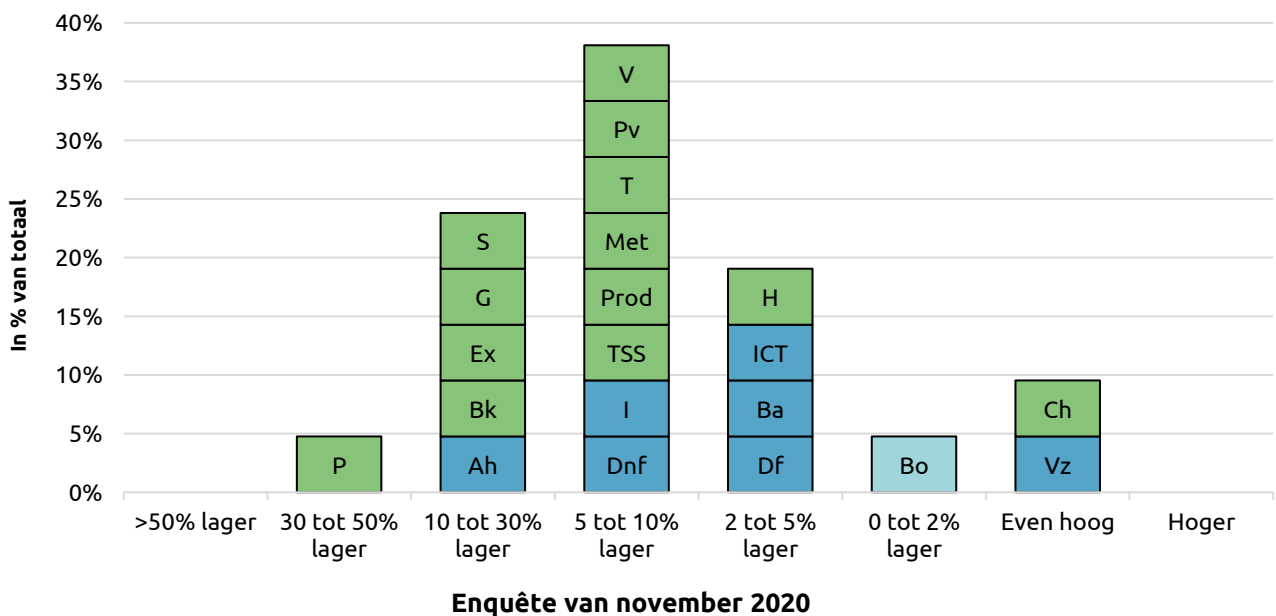
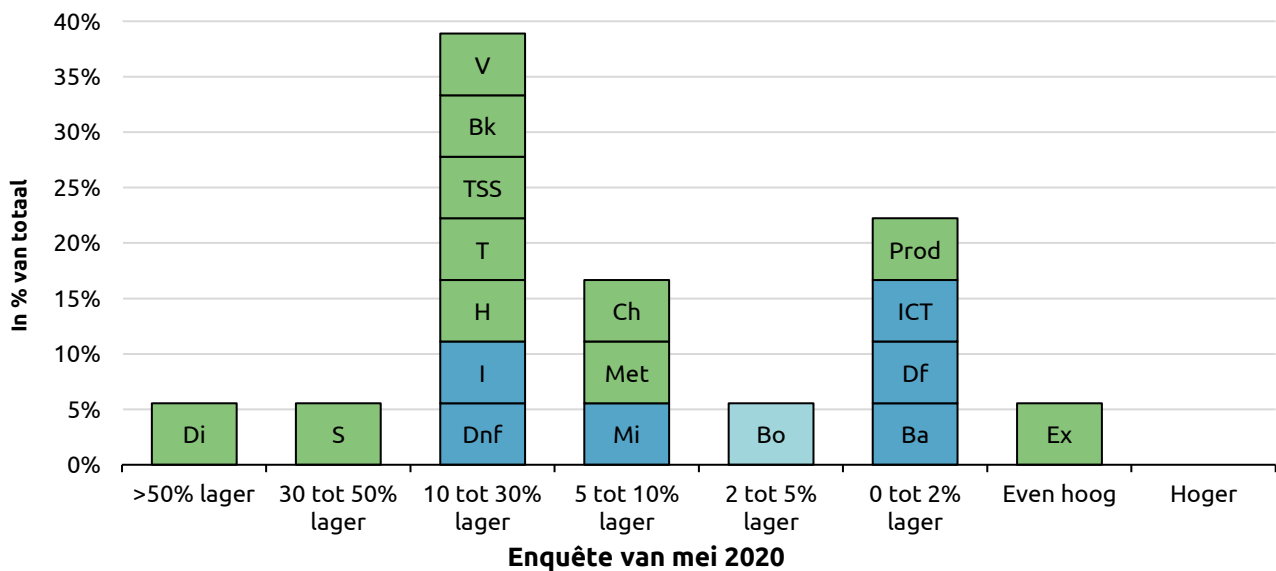
kader voor de werknemers dat o.a. de naleving van de social distancing-regels verzekert. Anderzijds is het werk nu moeilijker te organiseren als gevolg van meer absentisme dan normaal door het grote aantal werknemers dat hetzij besmet, hetzij in quarantaine is. Zo melden de voedings- en de bouwsector dat tweede derde van de ondernemingen het hoofd moet bieden aan meer afwezigheden van personeel om die redenen.

Na die moeilijkheden i.v.m. personeelstekorten volgen een aantal sectoren waar de verplichte sluiting (7,7% tegenover 5% in mei) of de verstoring van toeleveringsketens (6,4% tegenover 12,8% in mei) de achteruitgang van de economische activiteit mee verklaren. Het lijkt er dus op dat de internationale waardeketens in de 2de golf van de pandemie wat minder ontregeld zijn geraakt dan in de eerste golf. Dat heeft wellicht te maken met het opnieuw volledig operationeel zijn van de productiefaciliteiten in Azië en vooral China.

Economische activiteit over zes maanden

GRAFIEK 8

Op welk peil verwacht u dat de economische activiteit in uw sector over 6 maanden zal liggen in vergelijking met het normale peil?

De verwachtingen voor de komende zes maanden blijven heel pessimistisch. Voor bijna 62% van de sectoren zou de activiteit de komende zes maanden 5 tot 30% lager blijven tegenover 55% in onze laatste enquête.

In die groep was de meerderheid van de sectoren in mei echter nog veel pessimistischer aangezien 39% een impact van -10 tot -30% op hun activiteit verwachtte terwijl dat nu iets minder dan een kwart is. Het grootste deel van onze leden ten slotte (38%) bevindt zich nu in de groep die verwacht dat de activiteit over zes maanden tussen 5 en 10% lager ligt dan normaal.

Op sectorniveau is duidelijk dat de eerste golf van het virus en de eerste lockdown met een sluiting van de fysieke winkels gedurende meer dan zes weken, de **non-foodhandel** al heel hard hadden getroffen. Dat zal helaas ook het geval zijn met de tweede lockdown. Aangezien het moeilijk en complex is om het werk te organiseren rond systemen van het type "click & collect", verwacht de sector niet dat dit de enorme omzetverliezen als gevolg van de sluiting van de fysieke winkels zal compenseren.

Gelukkig werden bij de 2e lockdown iets meer winkels als essentieel beschouwd die dus open konden blijven. Daarnaast heeft de verplichte sluiting nu maar vier weken geduurd. In het algemeen is de sector van de non-fooddistributie ook iets minder pessimistisch over het zakencijfer over 6 maanden. In mei verwachtte de sector zich voor de huidige periode nog (terecht) aan een daling met 10 à 30%. Over 6 maanden, in mei 2021, verwacht men dat dit nog 5 à 10% lager zal liggen dan normaal. Mogelijk kijkt de sector al uit naar een zekere normalisering van de consumptie-uitgaven eens de vaccinatieprogramma's volop op gang zijn gekomen.

Wat de **voedings**sector betreft, heerst een groot pessimisme dat in de eerste plaats verband houdt met de sluiting van de horeca voor nog onbepaalde duur, een belangrijke

afnemer. Ten tweede zijn ook de activiteiten van cateraars sterk beperkt als gevolg van de sluiting van sommige bedrijfsrestaurants en/of het verplicht telewerken voor vele werknemers. Dat is voor de voedingssector dus een tweede grote afnemer waarvan de vraag sterk is afgenomen. Ten slotte produceren heel wat ondernemingen in de voedingssector typisch Belgische kwaliteitsproducten (bonbons, chocolade, bier, frieten enz.) waarvoor ze heel afhankelijk zijn van buitenlandse toeristen in België (sterke daling) of feestelijke en horeca-activiteiten in het buitenland (sterk gedaald) ... Ook in deze sector stellen we echter een lichte vermindering van het pessimisme vast voor de situatie over 6 maanden (verwachting dat activiteit nog 5 à 10% lager zal liggen dan normaal t.o.v. -10 à -30% bij de enquête van mei). Ook hier speelt wellicht het vooruitzicht op een zekere normalisering van het sociale (feestieve) leven en van het toerisme, eens er wereldwijd meer en meer mensen gevaccineerd worden en het virus op die manier stilaan onder controle komt.

De non-foodhandel is opnieuw hard getroffen door de tweede lockdown.

Voor de sectoren die kapitaalgoederen produceren zoals de **ICT** en de **machinebouw (Prod)** zijn de verwachtingen daarentegen verslechterd t.o.v. onze voorgaande enquête. Voor de komende zes maanden verwacht de ICT dat de activiteit 2 tot 5% lager zal liggen dan normaal en de machineproducenten 5 tot 10% lager, terwijl beide sectoren in onze mei-enquête nog uitgingen van een zwakkere activiteit van ergens tussen 0 en -2%. Deze pessimistischere vooruitzichten geven aan dat de bedrijfsinvesteringen aan het verzwakken zijn.

In de sector van de **assemblage van vervoermiddelen en hun componenten (TSS)** lopen

de verwachtingen sterk uiteen naargelang van de subsector. Zo heeft de sector van de automobielassemblage zich snel kunnen reorganiseren om te werken in een veilig sanitair kader, waren de orderboeken nog goed gevuld en was bijgevolg een sterke herneming van de productie mogelijk. De vooruitzichten voor de vliegtuigbouw blijven daarentegen heel slecht aangezien het luchtverkeer en de bestellingen van nieuwe vliegtuigen in een diep dal zitten – en nog lang zullen blijven. Alles in aanmerking genomen zijn de vooruitzichten van deze sector voor de komende zes maanden lichtjes verbeterd (van -10 tot -30% in mei tot -5 tot -10% in november), maar sommige delen van de sector zitten dus nog steeds in een heel moeilijke situatie.

Wat de **bouw** betreft, zijn de vooruitzichten voor de komende zes maanden niet zo slecht, met een economische activiteit die tot 2% onder het normale niveau zou liggen. In tegenstelling tot de eerste lockdown is er vandaag geen twijfel dat die ondernemingen hun activiteiten mogen voortzetten gezien de maatregelen die ze hebben genomen om de arbeiders een veilige werkomgeving te garanderen.

De economische activiteit zou over zes maanden nog 3% tot 5,3% lager liggen dan normaal.

Zoals hiervoor gezegd, is het eerder de toegenomen afwezigheden als gevolg van infecties met het virus en vooral een groot aantal gevallen van quarantaine (vooral in Brussel en de Waalse provincies die het zwaarst werden getroffen tijdens de tweede COVID-19-golf) die de arbeidsorganisatie bemoeilijken in twee derde van de bouwbedrijven. Doordat ploegen voortdurend moeten worden herschikt, is het immers moeilijk om werken af te ronden en treden dus vertragingen op.

Binnen de sector lopen de vooruitzichten uiteen. Ondanks de grotere terughoudendheid van sommige klanten en een vertraging in de offerteaanvragen, houden de woningbouw en renovatieactiviteiten vrij goed stand. Nieuwe bedrijfsgebouwen (industrie of kantoren) lopen dan weer minder vlot. Dit is typisch een marktsegment dat sterk afhankelijk is van de investeringsbereidheid van bedrijven, en daar valt in de komende maanden niet veel positief nieuws van te verwachten.

Hoewel minder dramatisch dan tijdens onze vorige enquête blijven de industriële sectoren en de bouwsector dus nog altijd heel voorzichtig. Die voorzichtigheid heeft dan ook repercussies voor de ondernemingen die hen grondstoffen of halffabricaten leveren in sectoren zoals de **staalindustrie**, de **glasindustrie**, de **baksteenindustrie** en de **grondstoffenwinning**. Deze toeleverende bedrijfstakken verwachten dan ook dat hun economische bedrijvigheid de komende zes maanden tussen 10 en 30% onder het normale niveau zal blijven.

Als we de oefening herhalen waarbij we rekening houden met de relatieve grootte van onze sectoren, zou de bedrijvigheid over zes maanden **nog tussen 3% en 5,3% lager liggen dan normaal, tegenover een vork van -5 tot -9% tijdens onze vorige enquête**. De sectoren met de grootste negatieve impact op de economische groei in de komende zes maanden zouden de non-foodhandel zijn, de autohandel, de voedingsindustrie en de staalindustrie.

Arbeidsmarkt en verloop van de tijdelijke werkloosheid

Om de gevolgen van de COVID-19-crisis op de werkgelegenheid enigszins in te dammen en de ondernemingen wat zuurstof te geven, werd op 18 maart 2020 besloten om het stelsel van "tijdelijke werkloosheid wegens overmacht" uit te breiden en er een stelsel van "tijdelijke werkloosheid wegens COVID-19 overmacht" van te maken.

Aanvankelijk was beslist dat ondernemingen maar van dat instrument zouden kunnen gebruikmaken tot 31/08/2020, met uitzondering van de ondernemingen die uitzonderlijk hard waren getroffen of behoren tot een uitzonderlijk zwaar getroffen sector. Die laatste zouden er tot eind 2020 van kunnen gebruikmaken. Andere ondernemingen moesten dan vanaf september – indien nodig – een beroep doen op de klassieke procedures van

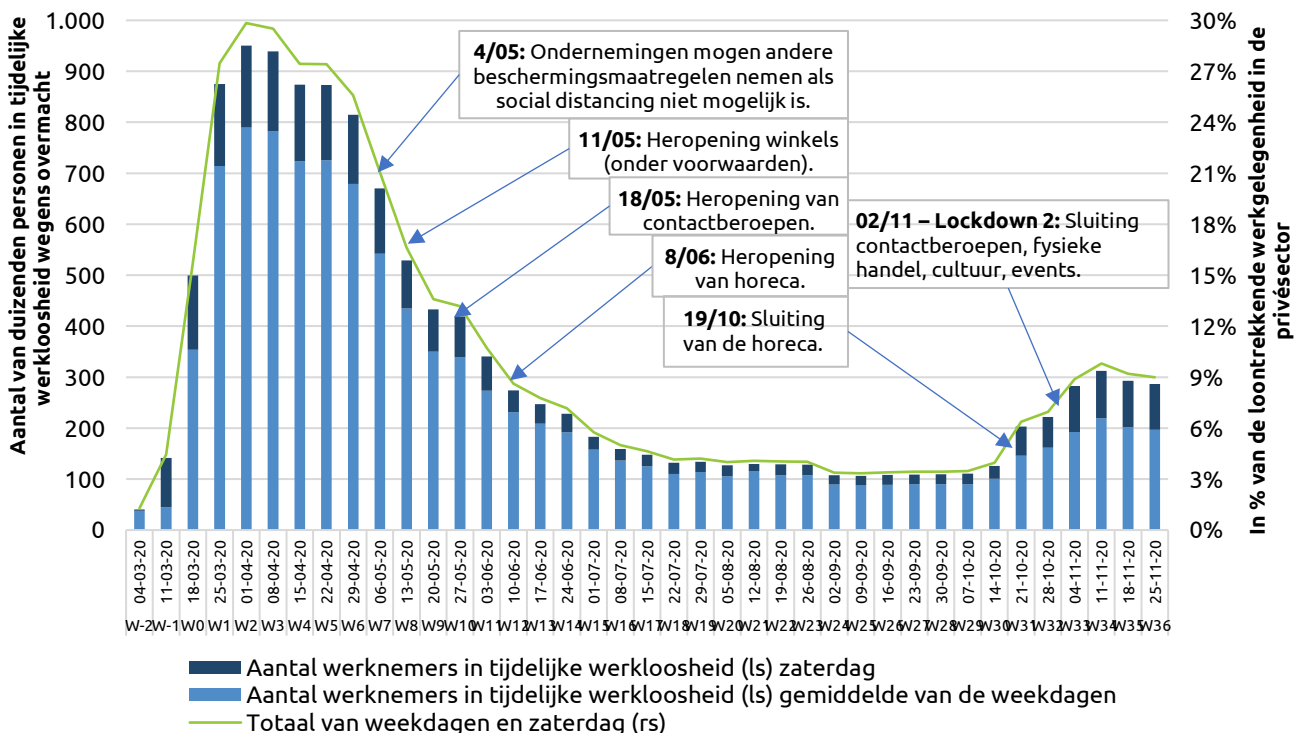
tijdelijke werkloosheid om economische redenen.

Als gevolg van de opflakking van de epidemie, die eerst leidde tot strengere maatregelen en vervolgens tot een tweede lockdown (zie kaderstuk hiervoor), besloot de regering op 6 november echter om de procedure voor alle werkgevers en werknemers opnieuw te vereenvoudigen met ingang van 1 oktober (dus met terugwerkende kracht) en tot en met 31 maart 2021.

Tijdens de eerste lockdown werd druk gebruikgemaakt van het stelsel, met in april 2020 zo'n 950.000 werknemers in tijdelijke werkloosheid (d.i. 30% van de loontrekkende werkgelegenheid in de privésector). Toen de lockdown in verschillende fasen werd afgebouwd (zie grafiek 9), werd het instrument steeds minder aangewend, tot begin september een minimum van 3,3% werd bereikt (nog 106.243 werknemers).

GRAFIEK 9

Evolutie van de tijdelijke werkloosheid per week (gemiddelde van weekdagen + zaterdag)

BRON RVA

Vanaf medio oktober nam de tijdelijke werkloosheid echter opnieuw toe, tot 6,8% aan het einde van de maand (als gevolg van de horeca die (opnieuw) werd gesloten). Toen begin november ook een groot deel van de non-foodhandel opnieuw dicht ging en bioscopen, theaters en contactberoepen verplicht gesloten werden, liep de tijdelijke werkloosheid wegens COVID-19 opnieuw op tot ongeveer 300.000 eenheden of 9,8% van de totale werkgelegenheid in de privésector.

Voor onze sectoranalyse doen we een beroep we op de RVA-cijfers rond verloren werkdagen per sector en per maand. Eerst bepalen we het totale aantal werkdagen in normale omstandigheden door de tewerkstelling per sector⁴ te vermenigvuldigen met het aantal werkdagen in de maand. Vervolgens plaatsen we daar het aantal dagen tijdelijke werkloosheid per sector tegenover om het percentage gemiste werkdagen te kennen.

Het **luchtvervoer** staat natuurlijk op de eerste plaats van de meest getroffen sectoren: in mei was 89% van het personeel in tijdelijke werkloosheid geplaatst. Dat percentage is vervolgens wel gedaald, maar in oktober was het met 32% toch nog zeer hoog.

Op de tweede plaats van de getroffen sectoren volgt de **horeca**. Na de heropening in juni ging het snel beter (69% in mei, dan 28% en iets minder dan 15% in september). Maar toen de sector op 19 oktober weer de deuren moest sluiten, ging het opnieuw hard: 26% in oktober – omdat het maar om de laatste weken ging – en liefst 44% tijdelijk werklozen in november.

Voor **reisbureaus en touroperators**, net zoals voor het luchtvervoer, blijft de toestand alarmerend als gevolg van de beperkte mogelijkheden om te reizen. Na de piek in mei (57%) verbeterde de toestand tot in juli (28%). Helaas werd vanaf de daaropvolgende

maand opnieuw vaker een beroep gedaan op tijdelijke werkloosheid en is daar in september, oktober en november niet veel verandering meer in gekomen (ca. 33%).

De nieuwe sluiting van horeca en handel heeft de tijdelijke werkloosheid opnieuw doen toenemen tot 300.000 eenheden of 9,8%.

Hoewel onder de zwaarst getroffen ondernemingen vooral dienstenbedrijven worden geteld, betekent dat uiteraard niet dat de industrie de dans ontsprong. Over het geheel genomen bereikte de tijdelijke werkloosheid er haar piek in april. Nadat het werk in een veilig kader was gereorganiseerd, is de tijdelijke werkloosheid er blijven dalen tot in september.

Dat wijst erop dat de industriële ondernemingen de goed gevulde orderboeken van vóór de coronacrisis zijn gaan inhalen want productie en leveringen hadden natuurlijk vertraging opgelopen. In oktober stellen we echter vast dat de cijfers weer lichtjes beginnen te stijgen. Nieuwe bestellingen nemen af (vooral van bepaalde kapitaalgoederen), wat leidt tot onzekerheid m.b.t. het einde van het jaar en het begin van 2021.

Zo ook in de **automobiellindustrie**. De sector werd zwaar getroffen in april (68%), maar herstelde zich vanaf de volgende maand (29%) nadat een sectorakkoord was gesloten en het werk was gereorganiseerd. Tussen juli en september werd een minimum van 6% bereikt, maar in oktober werd weer iets vaker een beroep gedaan op tijdelijke werkloosheid (7%).

⁴ Bron: NBB. Recentste gegevens: 2019.

In het zog van de moeilijkheden van het luchtvervoer blijven de fabrikanten van **'andere transportmiddelen'** het zwaar hebben. Van bijzonder problematisch in mei (54%) ging het vervolgens beter tot augustus (27%), waarna over het geheel genomen een stagnatie optrad (nog iets minder dan 25% in oktober). Gezien de vooruitzichten op middellange termijn van het luchtvervoer, is het einde van de moeilijkheden in de vliegtuigassemblage nog niet in zicht.

De **textielindustrie**, die het al enige tijd moeilijk had als gevolg van de onzekerheid m.b.t. de Brexit, heeft ook geleden onder de vertraging van het productietempo in de sector van de transportmiddelen (auto's, vrachtwagens, bussen), een belangrijke afnemer van technisch textiel⁵. De tijdelijke werkloosheid was er in april dan ook bijzonder hoog (60%), waarna ze geleidelijk daalde tot 8% in september. Helaas kwam die beweging tot stilstand en is de tijdelijke werkloosheid in oktober en november opnieuw gestegen (10%).

Huidige werkgelegenheid

Wanneer we kijken naar de resultaten van onze enquête over de huidige toestand van de werkgelegenheid, wordt het sombere beeld bevestigd aangezien 80% van onze sectoren aangeeft dat de werkgelegenheid onder het normale niveau ligt. In vergelijking met de toestand in mei is er niettemin een merkbare verbetering.

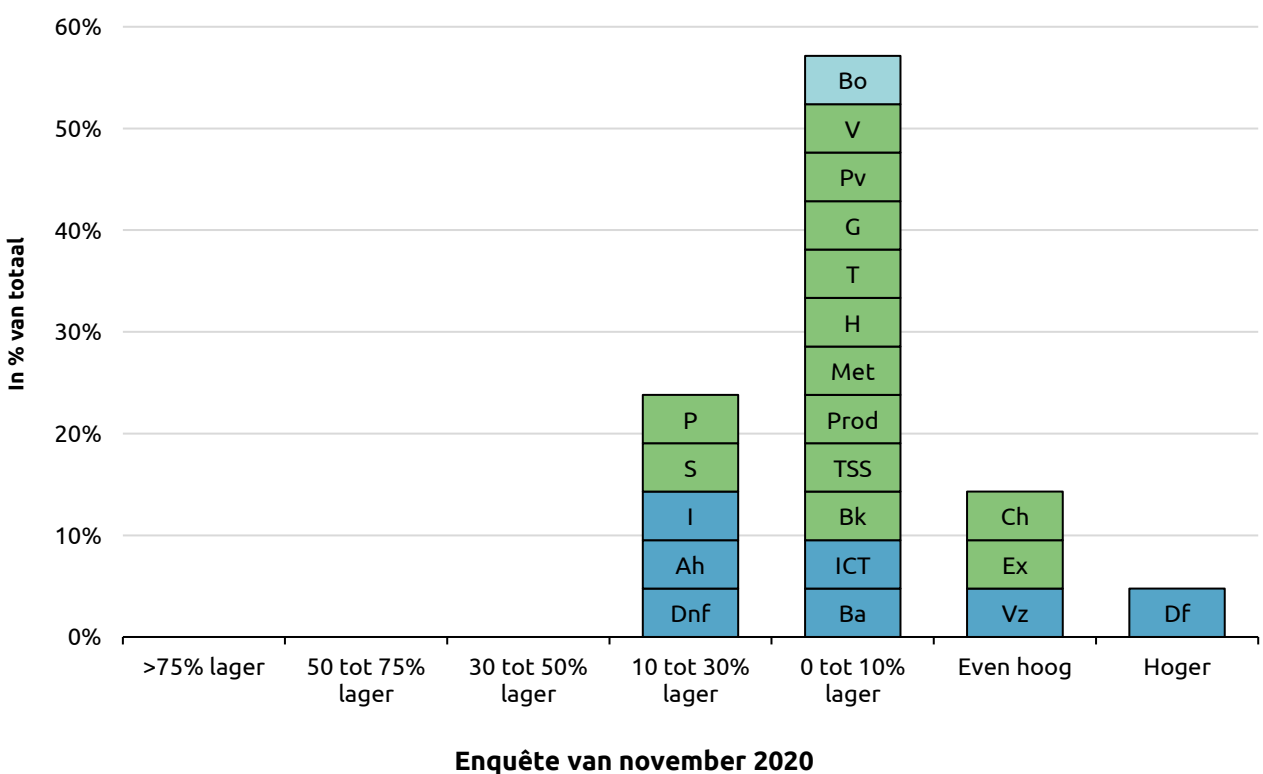
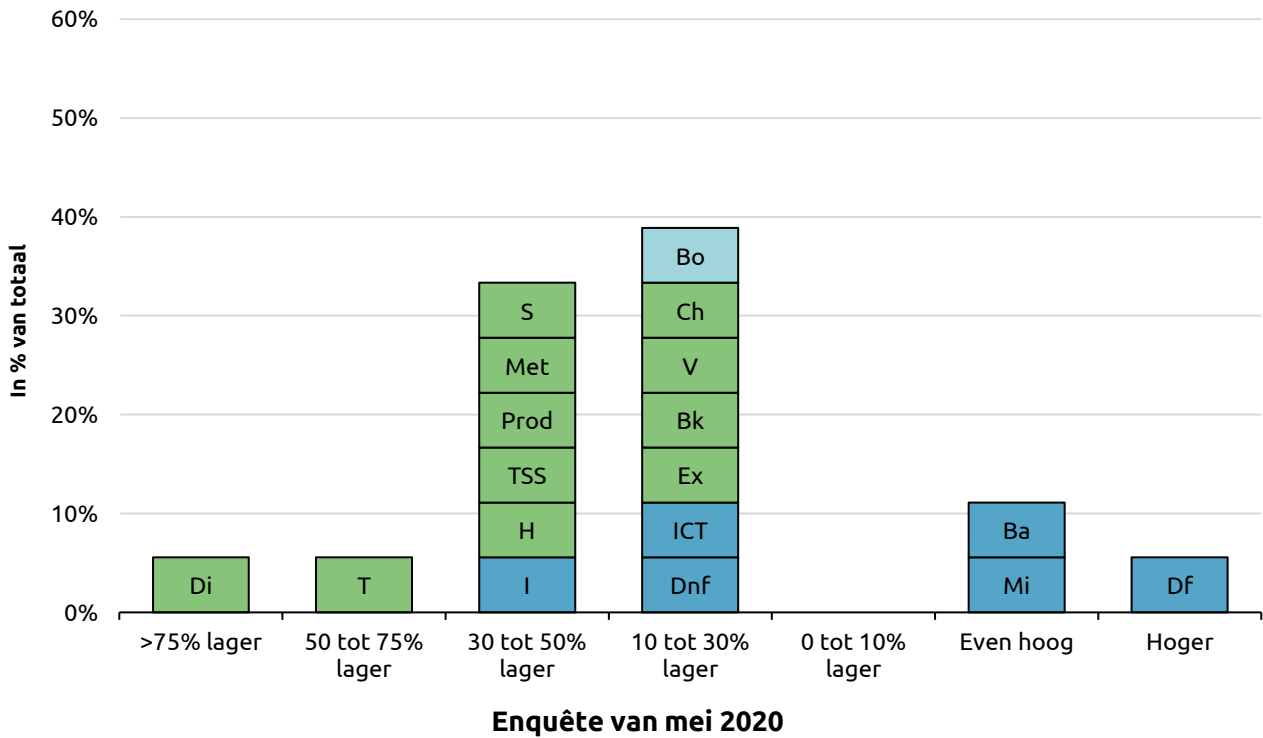
Toen was de negatieve impact nl. geconcentreerd in de schijf van 10 tot 50%, bijna evenredig verdeeld over een impact tussen 10 en 30% en 30 en 50%. In onze november-enquête maakt echter geen enkele sector melding van een impact tussen 30 en 50%. Volgens iets minder dan 60% van onze sectoren ligt de werkgelegenheid momenteel 0 tot 10% onder het normale niveau. In mei was dat voor geen enkel lid het geval.

Rekening houdend met het relatieve aandeel van de respondenten in de totale werkgelegenheid, lag de werkgelegenheid in november 9% lager dan normaal, tegenover 23% in het kader van onze mei-enquête. Daarbij zijn het de uitzendsector, de non-foodhandel, de autohandel en de bouw die in absolute cijfers de grootste impact hebben.

⁵ Voor het interieur en stoelen van auto's, dekzeilen voor vrachtwagens enz.

GRAFIEK 10

Op welk peil ligt de werkgelegenheid vandaag in uw sector in vergelijking met het normale peil?

Werkgelegenheid in de volgende zes maanden

Ook wat de vooruitzichten betreft, is het pessimisme wat minder uitgesproken dan in onze vorige enquête. In november gaf bijna de helft van de respondenten aan dat ze de volgende zes maanden weinig (tot 2%) of geen impact op de werkgelegenheid verwachten. In mei dacht slechts 28% er zo over.

Ook wat betreft de ondernemingen die een grote impact (minstens 5% lager) verwachten, is de situatie verbeterd, nl. 47% in november tegenover nog 61% in mei. En in de groep van die pessimistischere respondenten stellen we ook aanzienlijke verschillen tussen beide enquêtes vast.

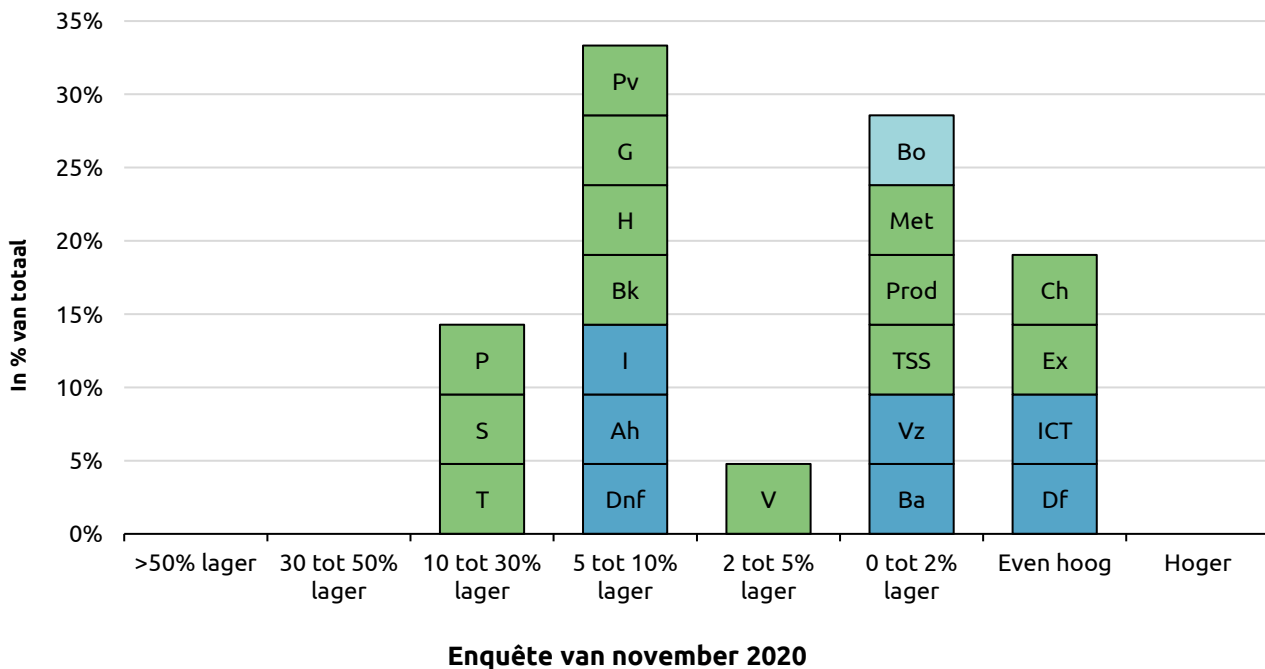
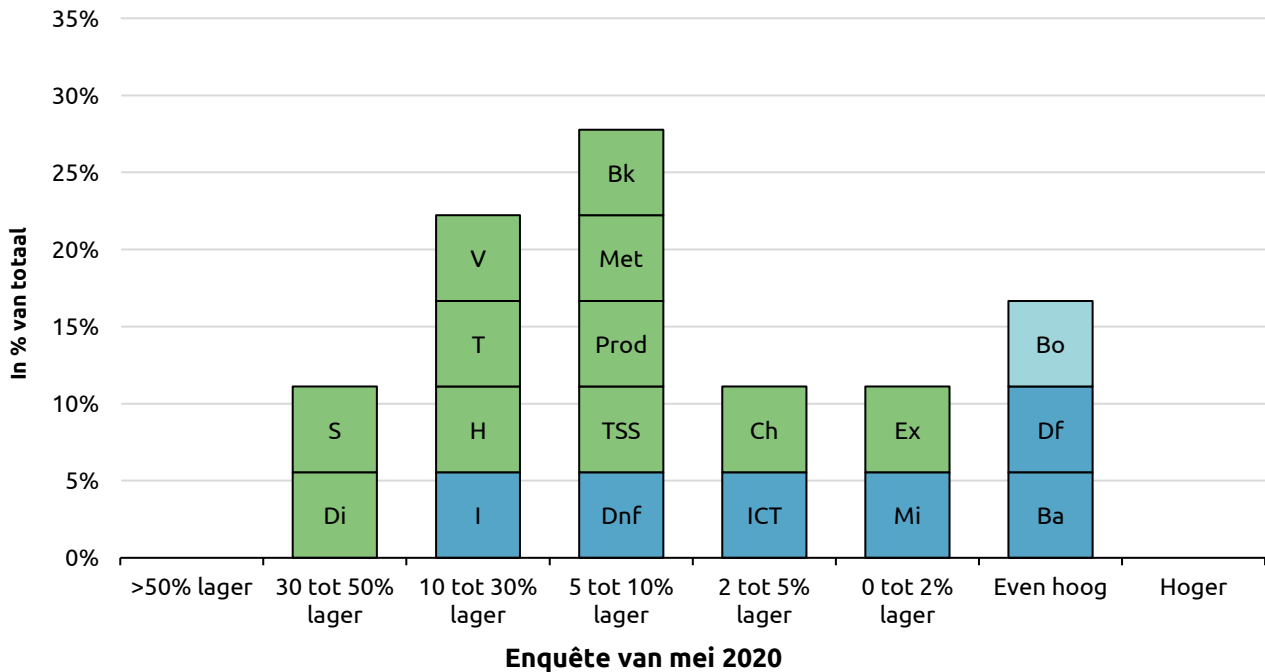
In november verwacht de grote meerderheid (70% van die groep) een impact tussen 5 en 10% terwijl er in mei bijna evenveel waren die een impact tussen 5 en 10% als tussen 10 en 30% verwachtten. Ten slotte is er in november geen enkele sector meer die denkt dat de werkgelegenheid over zes maanden 30 tot 50% lager zal liggen, terwijl er in mei nog twee sectoren waren die er zo over dachten.

Wanneer we rekening houden met het relatieve gewicht van de respondenten inzake werkgelegenheid, zou de werkgelegenheid over zes maanden nog tussen 2,3% en 4,1% lager liggen dan normaal. In mei verwachtten onze leden nog dat de werkgelegenheid zes maanden later tussen 4,7% en 8,3% lager zou liggen.

De vooruitzichten voor de werkgelegenheid over 6 maanden (-2,3 à -4,1%) zijn dus wat minder negatief dan de vooruitzichten voor de economische activiteit over zes maanden (-3 à -5,3%). Dat heeft enerzijds te maken met de krappe situatie op de arbeidsmarkt wat de retentie van arbeidskrachten bijzonder belangrijk maakt. Bedrijven zullen hun arbeidsinzet dus niet lineair aanpassen aan het gedaalde activiteitsniveau, maar zullen, zolang er hoop is op beterschap over enkele maanden, hun arbeidskrachten proberen aan te houden. Anderzijds zorgen de maatregelen ter bestrijding van COVID-19 er in de industrie en in de handel ook voor dat meer arbeidsinzet nodig is dan vroeger voor eenzelfde activiteitsniveau. De coronacrisis oefent dus onmiskenbaar ook een negatieve impact uit op de arbeidsproductiviteit (zie hieronder).

GRAFIEK 11

Op welk peil verwacht u dat de werkgelegenheid in uw sector over 6 maanden zal liggen in vergelijking met het normale peil?

Productiviteit en rendabiliteit

De antwoorden van de leden op de vraag in verband met de productiviteit bevestigen wat we eerder al aanvoelden, nl. dat het feit dat de economische activiteit wat sterker daalt dan de werkgelegenheid leidt tot een beduidende afname van de productiviteit.

Voor een groot deel van onze sectoren (44%) lag de productiviteitsdaling tussen 0% en 2%. Voor 33% van de respondenten was die daling groter (tussen 2 en 5%). De vastgestelde productiviteitsdalingen zijn daarmee wel minder uitgesproken dan in mei, toen een derde van onze sectoren productiviteitsdalingen rapporteerde van tussen 5 en 10% en een vijfde zelfs productiviteitsdalingen van tussen 10 en 30%.

Die verbetering heeft enerzijds te maken met een zeker vraagherstel, maar anderzijds ook met optimalisaties en verbeteringen aan de nieuwe processen die bedrijven hebben moeten invoeren (in assemblagekettingen, rond telewerk enz.) om veilig te kunnen werken in tijden van COVID-19.

Al bij al weegt de gedaalde productie per uur echter nog altijd sterk op de rendabiliteit van de bedrijven, want de loonkosten per uur blijven natuurlijk licht toenemen door de automatiseren in de loonvorming (indexeringen, barema's) en de begin 2019 overeengekomen cao-loonstijgingen.

Daarnaast zijn een aantal bedrijven in de voorbije maanden ook geconfronteerd met

een toenemende uitval van personeel, hetzij door ziekte (ongeveer 275.000 met COVID-19 besmette personen op arbeidsleeftijd (20-60 jaar) in oktober en november), hetzij door de naleving van de verplichte quarantainemaatregelen (minstens nog eens 275.000 en gemiddeld heeft maar ongeveer 45% van de werknemers een job die telewerken toelaat).

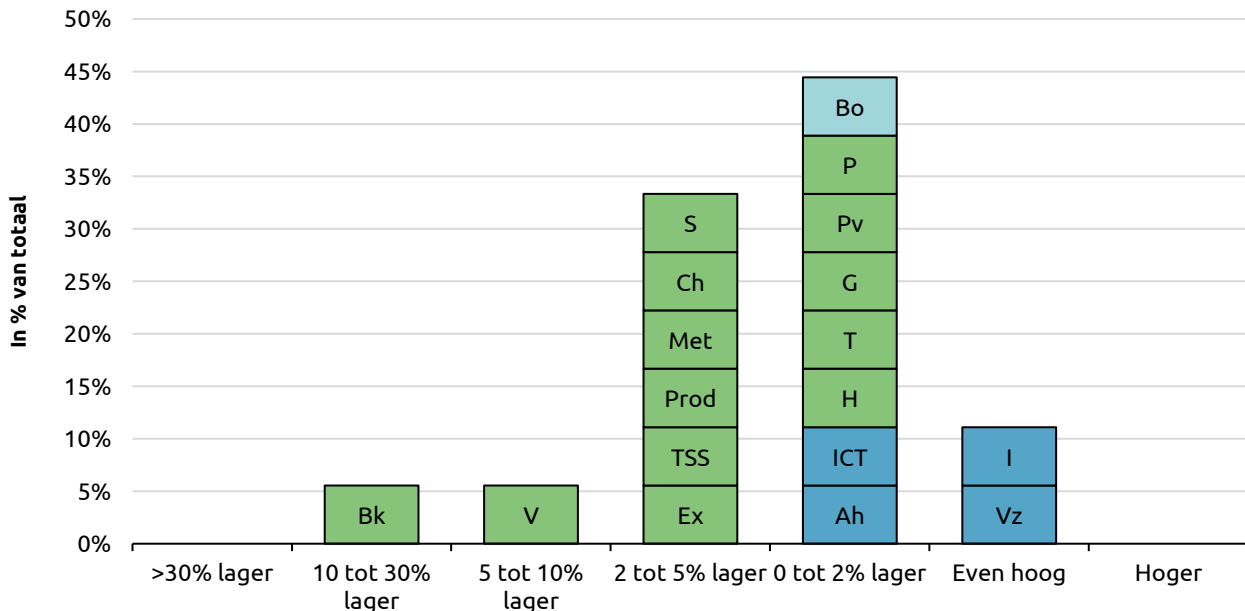
Dat heeft ervoor gezorgd dat een aantal productie- en bouwactiviteiten moest worden uitgesteld omdat er geen minimale bezetting van de equipes meer mogelijk was (zie grafiek 7 hierboven), of dat op korte termijn mensen moesten worden omgeschoold of andere, minder ervaren arbeidskrachten moesten worden aangetrokken (bv. uitzendkrachten) waarvan de kost toch ook aanzienlijk is.

Bovendien dient in geval van ziekte gedurende enige tijd een gewaarborgd loon te worden uitbetaald door de werkgever, en moet er voor een werknemer in quarantaine een supplement worden betaald bovenop de tijdelijke werkloosheidsuitkering wegens overmacht, terwijl er dus tegelijkertijd beduidend minder omzet kan worden gegenereerd.

Al die aspecten hebben, naast de sterke vraaguitval, dus gewogen op de rendabiliteit van de ondernemingen, zodat vele ondernemingen die zijn blijven functioneren dat hebben gedaan in een situatie van (zware) verlieslatendheid.

GRAFIEK 12

Op welk peil ligt de productiviteit in uw sector momenteel (na invoering van maatregelen telewerk en social distancing) in vergelijking met het normale peil?

Enquête van november 2020

Liquiditeit en solvabiliteit

De tijdelijke, forse verlieslatendheid van vele bedrijven vertaalt zich ook in een verontrustende ontwikkeling van hun liquiditeit en solvabiliteit. Gelukkig zijn er snel steunmaatregelen genomen om de bedrijven te helpen daaraan het hoofd te bieden, zoals een versoepeling van het stelsel van tijdelijke werkloosheid, gewestelijke premies en een tweeledig bankakkoord⁶.

Die maatregelen waren erg positief aangezien ze de schok van april enigszins hebben helpen opvangen. Dat blijkt trouwens uit de antwoorden op de ERMG-enquête m.b.t. het faillissementsrisico (zie grafiek 13). Vanaf begin mei nam het aandeel van de respondenten die meldden dat het risico op stopzetting van de activiteit heel onwaarschijnlijk was toe, terwijl het aandeel van de respondenten

die het risico als waarschijnlijk of heel waarschijnlijk inschatten afnam.

Ondanks die maatregelen en als gevolg van de aanhoudende gezondheids crisis, bleef de economische toestand voor tal van ondernemingen kritiek. Volgens een studie die in september in samenwerking met Graydon werd uitgevoerd, ondervond niet minder dan één op de zes ondernemingen financiële moeilijkheden na de eerste golf van de epidemie terwijl ze vóór de crisis kerngezond waren.

Vervolgens sloeg de dynamiek echter om naarmate de gezondheidsmaatregelen opnieuw werden verstrengd. Het aandeel van de respondenten die een faillissement heel onwaarschijnlijk achten, is t.o.v. 18 augustus met 5% gedaald, terwijl het aandeel van de respondenten die een stopzetting van de

⁶ Dit akkoord bood enerzijds de mogelijkheid op uitstel van terugbetalingen op bestaande kredieten en

anderzijds ook de mogelijkheid om nieuwe leningen af te sluiten met staatswaarborg.

activiteit waarschijnlijk of heel waarschijnlijk achten met iets meer dan 3% is toegenomen.

Hoewel de tweede lockdown alles samen genomen een minder grote impact zou hebben gehad en wat gericht is gebeven (horeca, contactberoepen, kleinhandel, enz.), zijn de gevolgen voor de liquiditeit en de solvabiliteit van de ondernemingen niet te verwaarlozen. De update van de databank van Graydon laat nl. zien dat momenteel 25% van de ondernemingen die vóór de pandemie gezond waren nu in moeilijkheden zou verkeren.

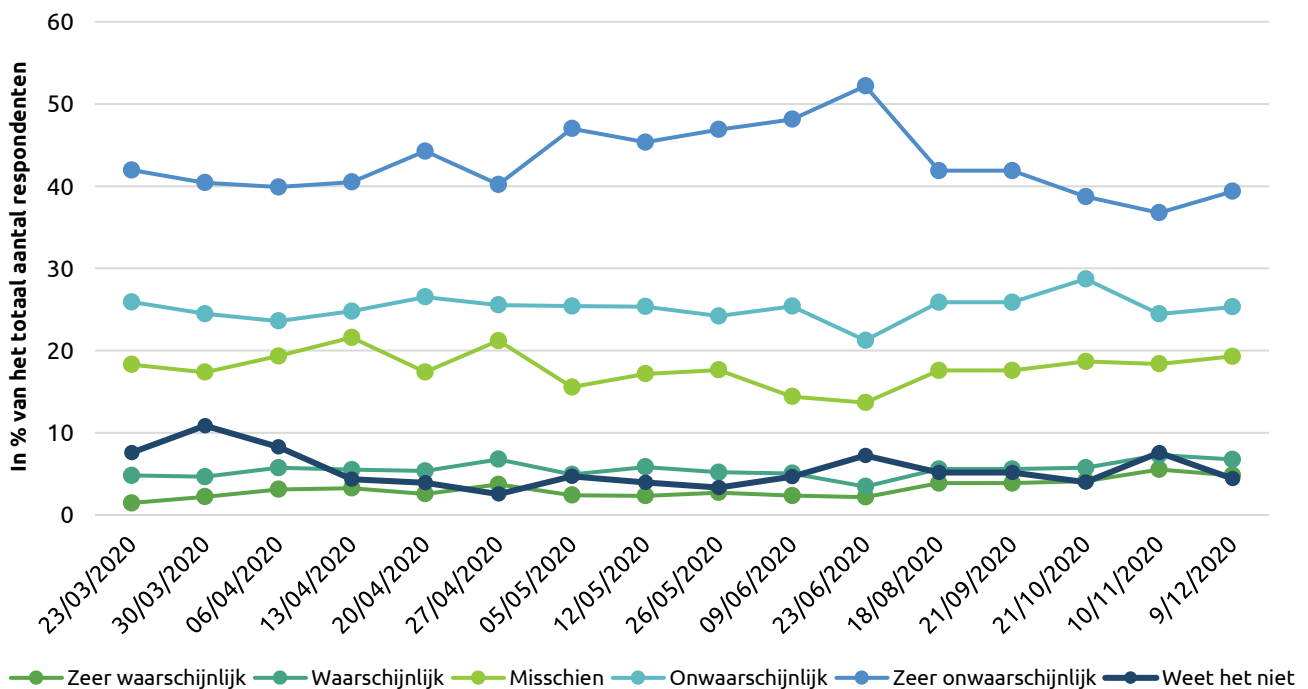
Laten we ook niet vergeten dat voor vele handelaars de maand december normaal gezien goed is voor 20 tot 30% van de jaaropbrengst, wat in 2020 zeker niet het geval zal zijn gezien de sanitaire toestand minder doet uitgeven en de groei van e-commerce er tegelijk een fikse boost door krijgt.

Als de steunmaatregelen verdwijnen, zou het aantal faillissementen in 2020 dan ook kunnen oplopen tot 50.000 als gevolg van de coronacrisis, tegenover 10.000 in normale tijden. Dat zou leiden tot een sterke toename van de werkloosheid, een daling van de belastinginkomsten en een nog sterkere verslechtering van de overheidsfinanciën.

Bovendien is het zo dat, hoewel ook grote ondernemingen klappen zullen krijgen (zij het in mindere mate omdat ze nu eenmaal over grotere stootkussens beschikken), het vooral de kleine en jonge ondernemingen zijn die kwetsbaar zijn voor liquiditeitsproblemen. En als dat leidt tot het verdwijnen van heel wat start-ups en scale-ups, dreigt dit op middellange termijn ook ons economisch groeipotentieel sterk aan te tasten.

GRAFIEK 13

Verloop van de COVID-impact op het faillissementsrisico

BRON NBB

Investeringsen

In het punt 'Economische activiteit' hadden we het erover dat de economische toestand weliswaar niet zo dramatisch is als in mei maar niettemin nog altijd zeer ernstig is. Dat weegt op de liquide middelen van de ondernemingen (zie hierboven). In een dergelijke context zijn ondernemingen vooral bezig met hun overleven en wordt het gros van de liquide middelen dan ook daarvoor ingezet.

Dat is ook wat blijkt uit de resultaten van onze enquête m.b.t. de investeringen: onze ondernemingen zitten nog steeds in overlevingsmodus. In november verwacht het grootste deel van onze sectoren (71%) nog steeds dat de investeringen in de komende zes maanden zullen afnemen. In mei was dit wel nog 100% en bovendien verwachtten toen veel meer respondenten een daling van de investeringen met meer dan 10% (79% t.o.v. 30% in november).

In november geeft gelukkig ook 29% van de sectoren-respondenten aan dat de ondernemingen uit hun sector hun investeringsplannen de volgende zes maanden ongewijzigd zullen laten. Bij onze vorige enquête was geen enkele sector die mening toegedaan.

In de groep die een daling van de investeringen tussen 10 en 30% verwacht, vinden we sectoren zoals de textiel en de staalindustrie, waar de benuttingsgraad van de productiecapaciteit tijdens de eerste helft van het jaar extreem laag was.

Voor de **textielsector** is de internationale vraag van groot belang. Bovenop de moeilijkheden in verband met een nakende Brexit waar de sector al enige tijd mee te maken heeft, komen nu ook sombere vooruitzichten op middellange termijn wat de wereldwijde vraag betreft, die niet aanzetten tot investeren.

De **staalindustrie** kampte de laatste tijd met een groot productieoverschot op mondiaal niveau (met name als gevolg van een sterke groei van de Chinese productie) en had recentelijk zwaar geïnvesteerd om haar milieu-impact te beperken. Gezien de verslechterde vooruitzichten bij haar voornaamste afnemers zal de benuttingsgraad van de productiecapaciteit allicht te laag blijven om binnenkort opnieuw zwaar te investeren.

De huidige toestand heeft daarentegen geen echte invloed op de investeringsplannen van de **bank- en verzekeringsbranche**. Beide sectoren zitten namelijk al enige tijd in volle digitale transitie. Dat we midden in een pandemie zitten doet dan ook niets af aan de digitaliseringsbehoefte – in tegendeel –, waardoor zij zeker niet van plan zijn om hun investeringsplannen aan te passen.

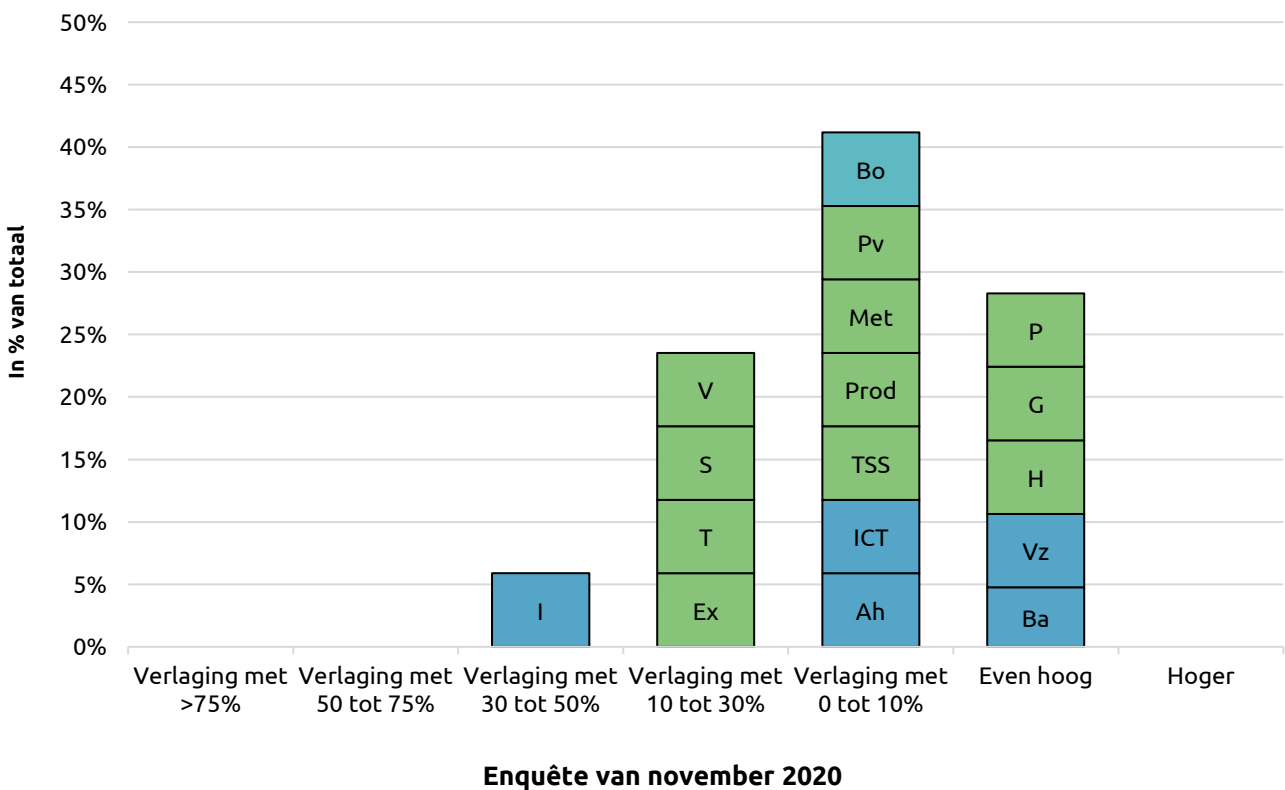
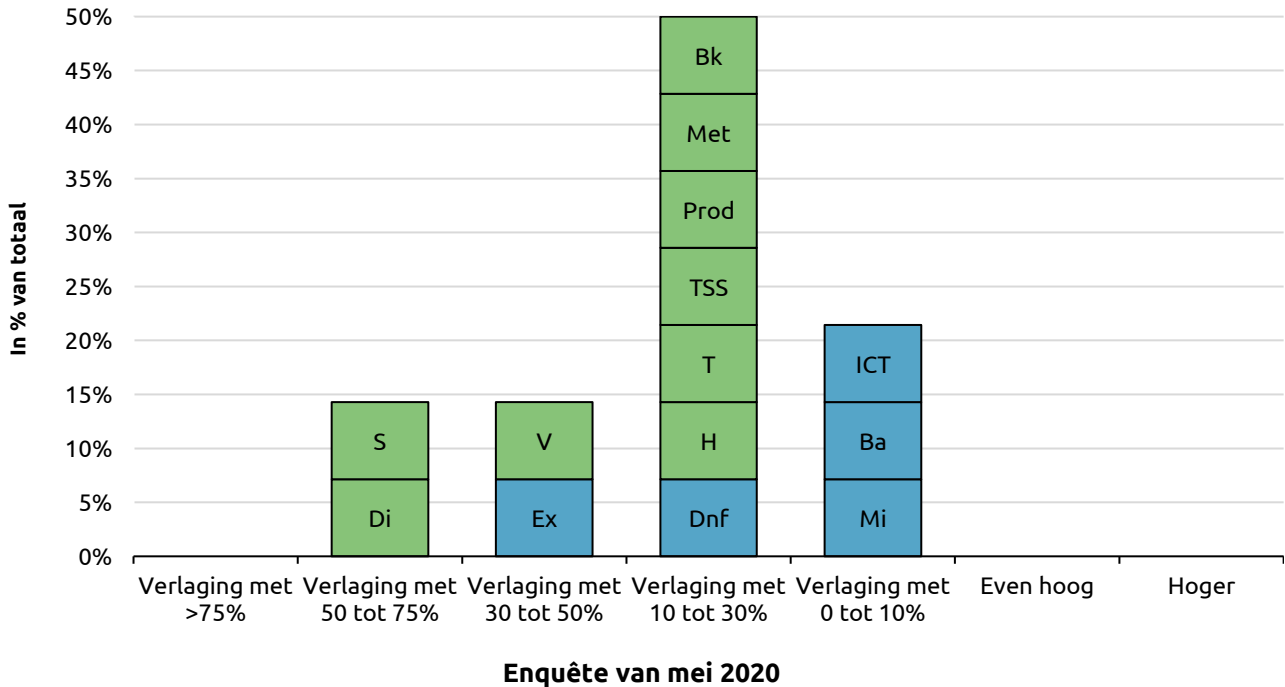
De detailhandel kon deze vraag ditmaal niet beantwoorden (zowel voor de **voedingshandel** als de **non-food**) wegens te complex.

Eenzijds is er geen twijfel dat COVID-19 aanzienlijke veranderingen en uitdagingen met zich meebrengt, zowel op het vlak van organisatie (click & collect, sanitaire maatregelen enz.) als consumentengedrag (e-commerce). In die zin ligt het voor de hand dat investeringen nodig zijn.

Anderzijds zijn die investeringen afhankelijk van de financiële draagkracht van de ondernemingen, die al vóór de coronacrisis sterk verschilden. Die verschillen zijn heel waarschijnlijk nog vergroot aangezien de crisis de deeltakken van de detailhandel op een uiteenlopende manier heeft getroffen.

GRAFIEK 14

Hoe ziet u de investeringsplannen in uw sector in de komende 6 maanden evolueren?

4 Prognose: aanhoudende dichte mist van onzekerheden

Economische prognoses zijn gewoonlijk de vrucht van een complexe en delicate oefening. Wat we nu doormaken, bemoeilijkt die oefening nog meer en maakt de reeds dichte mist van onzekerheden nóg dichter. We hebben het meer bepaald over de volgende onzekerheden.

Epidemiologisch verloop

Het is duidelijk dat de ontwikkeling van de economische bedrijvigheid niet los kan worden gezien van het verloop van de pandemie.

Aan de ene kant is er de opflakking van de epidemie in verschillende West-Europese landen en in de Verenigde Staten, wat uiteraard weegt op de ervaring van de economische activiteit tijdens het laatste kwartaal van 2020. Anderzijds was het virus snel onder controle in andere delen van de wereld (zoals China, Oceanië, Azië en Canada), waardoor de economie er sneller en sterker dan verwacht kon aantrekken, vooral in China.

Bovendien zou het vaccin sneller beschikbaar zijn dan eerst was gedacht. De landen die momenteel het zwaarst door de pandemie zijn getroffen zijn tegelijk ook de landen die snel een efficiënte vaccinatiecampagne kunnen opzetten. Wat de pandemie en de economie betreft, zou het dus sneller de goede richting kunnen uitgaan dan verwacht.

Veel grote distributiecentra van e-commerce bevinden zich niet in België, wat de import opdrijft.

Buitenlandse vraag

Eenzijds kunnen we niet voorbijgaan aan de inzinking van de internationale handel in april. Gelukkig werd die gevolgd door een vrij sterke opleving. Dat herstel is grotendeels toe te schrijven aan de sterke opleving van de Chinese economie en het feit dat er opgelopen achterstand moest worden weggewerkt in heel wat internationale waardeketens waarin de orderboekjes goedgevuld waren gebleven.

Anderzijds deden onze voornaamste handelspartners zoals Duitsland en Nederland het (tot voor kort) economisch minder slecht dan andere landen en verbeterde de toestand er geleidelijk. Dat had natuurlijk positieve gevolgen voor de ontwikkeling van het Belgische handelsverkeer.

Daarnaast kunnen we niet voorbijgaan aan de grote onzekerheid i.v.m. de naderende Brexit gezien er nog altijd geen handelsakkoord is gesloten.

Langs de positieve kant is er het aanstaande vertrek van president Trump uit het Witte Huis, dat zou moeten leiden tot een normalisering van de handelsrelaties met de VS en meer ontspannen internationale betrekkingen, al biedt dat uiteraard geen garantie dat er snel een oplossing komt voor het Chinees-Amerikaanse handelsconflict.

Ten slotte hebben de consumenten zich als gevolg van de sluiting van de winkels tijdens de eerste en de tweede lockdown aangepast en zijn veranderingen opgetreden in bepaalde consumptiegewoontes, wat heeft geleid tot een sterke groei van de e-commerce. Veel grote distributiecentra bevinden zich echter niet in België, wat de import naar ons land opdrijft.

Omdat de gedwongen rem op de consumptie (door de relatief zware tweede COVID-golf) in ons land echter relatief sterker was dan in onze belangrijkste exportbestemmingen, verwachten we dat de invoer naar ons land in

2020 toch iets sterker zal zijn gedaald (-6,3%), dan de uitvoer uit ons land (-5,7%).

Om dezelfde reden (gezien de horeca en de evenementensector die op slot blijven) zou de opleving van de export in 2021 ook iets sterker kunnen zijn (6,6%) dan die van de import (6,2%), op voorwaarde dat de verbetering van het concurrentievermogen van de Belgische ondernemingen die in de periode 2014-2018 werd gerealiseerd in 2021 niet verloren gaat.

Vraag van de Belgische consumenten

In normale omstandigheden doen gezinnen meer aan voorzorgssparen wanneer de economische situatie verslechtert. De huidige context waarin veel winkels of andere ontspanningsmogelijkheden gesloten zijn of waren, heeft echter een gevolg dat we vrijwel nooit eerder hebben gezien, nl. een situatie van 'gedwongen' sparen.

Dankzij de verschillende steunmaatregelen is het inkomen voor de meeste gezinnen nog relatief onaangetaast gebleven. Omdat tal van handelszaken en ontspanningsmogelijkheden tegelijk gesloten waren, was het vaak gewoon onmogelijk om te consumeren, waardoor behoorlijk wat geld werd opzijgezet.

Het laatste kwartaal van het jaar is traditioneel een uitstekende periode voor de consumptie van de gezinnen, maar gezien de sanitaire toestand en het feit dat de eindejaarsfeesten zullen moeten plaatsvinden in het kader van strenge sociale beperkingen, is een

normaal vierde kwartaal dit jaar weinig waarschijnlijk.

Tijdens de eerste lockdown kende de consumptie een sterke krimp in het eerste (-6,7% QoQ) en het tweede kwartaal (-11,6% QoQ). In het daaropvolgende kwartaal was de opleving dan weer heel sterk (+16,4% QoQ). Ook al zou de consumptie van de gezinnen in het laatste kwartaal van 2020 teleurstellend zijn, toch menen we dat een sterke opleving in de tweede helft van 2021 mogelijk is, weliswaar op voorwaarde dat de sanitaire toestand geleidelijk verder verbetert.

Wat 2020 betreft, verwachten we dat de particuliere consumptie een negatieve groei van 7,8% zal laten optekenen, tegenover een opleving van 7,3% in 2021. In het laatste trimester van 2021 zouden de consumptieve bestedingen van de gezinnen daardoor opnieuw het peil kunnen bereiken van het laatste trimester van 2019.

De sluiting van de handel heeft geleid tot gedwongen sparen dat daardoor ver boven het normale peil ligt.

Bedrijfsinvesteringen

Wat de bedrijfsinvesteringen betreft, bevestigt onze enquête daarentegen dat dit momenteel niet altijd de grote prioriteit van de ondernemingen is.

De eerste reden is dat de rentabiliteit en de liquide middelen van tal van ondernemingen onder druk staan. In die context zijn de ondernemingen vooral bezig met overleven en gaan ze investeringsprojecten die minder kritiek zijn vaker uitstellen (of zelfs volledig schrappen).

Ten tweede maakt de sanitaire toestand ondernemen nog onvoorspelbaarder, terwijl het pad al bezaaid was met tal van onzekerheden (Brexit, handelsspanningen enz.). Investeringen zijn echter typisch gericht op de toekomst, en hoe groter de onzekerheid over die toekomst, hoe minder ondernemingen geneigd zijn om te investeren.

Toch is er een lichtpunt met het interfederaal herstel- en investeringsplan, dat wordt gecoördineerd door staatssecretaris Dermine. Daarin zullen in een eerste fase voor ongeveer 5 miljard euro aan grote investeringsprojecten worden gesubsidieerd door het Europees Fonds voor Herstel en Veerkracht (RRF). Later zal nog eens een veelvoud aan Europees gewaarborgde kredieten ter beschikking worden gesteld voor belangrijke projecten in het kader van de Green Deal en de digitale revolutie. Dat zal dus positieve gevolgen hebben voor producenten van kapitaalgoederen.

Maar zoals meestal het geval is wanneer een conjunctuurverzwakking optreedt, zijn de investeringen de vraagcomponent met de sterkste negatieve ontwikkeling. Voor 2020 verwachten we dat de bedrijfsinvesteringen een negatieve groei van 15% zullen laten optekenen.

In de eerste jaarhelft van 2021 verwachten we dat de bedrijfsinvesteringen eerst nog wat verder zullen wegzakken tot bijna 25% onder hun niveau van eind 2019. Als de vaccinaties wereldwijd goed op dreef komen en het economische leven zich meer en meer normaliseert, kunnen ook de bedrijfsinvesteringen in de tweede jaarhelft van 2021 al een voorzichtig herstel kennen tot nog ongeveer 15% onder hun normale niveau tegen eind 2021.

5 Conclusies en aanbevelingen

Al bij al zou de Belgische economie in 2020 jaargemiddeld met ongeveer 7% krimpen in vergelijking met 2019, met voorsprong de grootste naoorlogse recessie.

Het absolute dieptepunt van de coronacrisis lag weliswaar in het 2e kwartaal van 2020 (-15% t.o.v. eind 2019), maar na een minder slecht 3e kwartaal (-5% t.o.v. eind 2019), zou de tweede grote COVID-19-golf en de ermee gepaard gaande lockdown de Belgische economie in het vierde kwartaal van 2020 opnieuw doen afglijden naar een jaar-op-jaar krimp van 7 à 7,5%.

In de eerste helft van 2021 zullen zich dan, ondanks de vele steunmaatregelen van de federale en regionale overheden, meer en meer tweederonde-effecten van de economische crisis beginnen aftekenen: teruglopende bedrijfsinvesteringen, meer stopzettingen of falingen van bedrijven (eens de moratoria op hun schuldendienst beginnen aflopen⁷), een stijgend aantal herstructureringen en finaal ook een stijging van het aantal werkzoekenden. En de negatieve impact van de Brexit dreigt die neerwaartse spiraal nog verder te versterken. Hetzelfde geldt uiteraard a fortiori wanneer er zich in de prille fase van de vaccinatiestrategie nog een derde golf van COVID-19-besmettingen zou voordoen.

⁷ Volgens de beslissing van de European Banking Authority mogen financiële instellingen de kredieten waarop moratoria op de schuldendienst worden verleend, enkel boeken als niet-probleemkredieten (uitzonderingsregime) zolang de duur van het moratorium op een krediet de 9 maanden niet overschrijdt. Vanaf januari-februari

In de eerste helft van 2021 zullen zich dan meer en meer tweederonde-effecten van de economische crisis beginnen aftekenen.

Als vaccinatiestrategieën in binnen- en buitenland er tegen de zomermaanden echter kunnen voor zorgen dat een voldoende hoog percentage van de bevolking immuun is voor COVID-19 en bijgevolg alle normale socio-economische, culturele, sportieve en feestelijke activiteiten wereldwijd kunnen hervatten, kan er bij de bevolking wel een opluchtingsgevoel ontstaan dat kan leiden tot een herstel van de consumptieve uitgaven in de tweede helft van 2021. Tussen begin 2020 en begin 2021 is er immers uitzonderlijk veel 'gedwongen' gespaard, dus een krachtige inhaalbeweging is zeker mogelijk.

Zoals eerder gesteld zullen de bedrijfsinvesteringen, gezien de gemiddeld lage bezettingsgraden van de productiecapaciteit, wel nog enige tijd zwak blijven. De uitvoer zou om de hierboven beschreven redenen dan weer wat sterker kunnen aantrekken dan de invoer.

Onder die hypothesen zou de economische activiteit eind 2021 wel nog steeds ongeveer 1% lager liggen dan eind 2019, t.o.v. nog 5% lager in het tweede kwartaal. Puur mechanisch bekeken zou de jaargemiddelde groei in 2021 dan wel +4,8% belopen, maar dat is dus meer een cijfermatige inhaalbeweging na een desastreus 2020. Belangrijker is dat we verwachten dat de economische activiteit

2021 zullen banken dus geval per geval moeten beslissen welke moratoria verlengd worden en welke niet, wetende dat elke verlenging boven 9 maanden dan het volume aan probleemkredieten doet aanzwellen (en dus ook de eigen vermogensvereisten). Dat zal ongetwijfeld het einde betekenen van heel wat bedrijven in moeilijkheden.

pas midden 2022 weer naar het peil van eind 2019 zal zijn teruggekeerd.

En dat is dus een eerder optimistisch scenario waarvoor nog heel wat voorwaarden moeten worden vervuld.

Een eerste cruciale voorwaarde is uiteraard dat we de COVID-19-pandemie beter onder controle krijgen. Het is maar als het aantal besmettingen voldoende is gezakt (eerst nog door het goed blijven opvolgen van de maatregelen, later door de voortschrijdende vaccinaties) dat belangrijke economische activiteiten opnieuw zullen kunnen openen/plaatsvinden en dat mensen ook opnieuw geneigd zullen zijn om horeca, fitnesscentra, bioscopen en evenementen te bezoeken.

Het is daarbij belangrijk om in de eerste fase (vooraleer een voldoende vaccinatiepeil is bereikt) sterk te blijven inzetten op uitgebreid testen, performante contactopsporing, een zo hoog mogelijke participatie aan de Coronalert-app, en het inzetten van snelsten waar dat nuttig is.

De economie zal pas midden 2022 zijn teruggekeerd naar niveau eind 2019.

Daarnaast blijven wij pleiten voor snelle, gerichte en effectieve maatregelen in gebieden waar bepaalde alarmdrempels overschreden worden (bv. positiviteitsratio's van meer dan 5 of 10%). Algemene maatregelen die hele sectoren van de economie platleggen zonder aantoonbaar anti-pandemisch effect, moeten worden vermeden.

Daarnaast is het natuurlijk uiterst belangrijk dat de anti-COVID-19-vaccinaties zo snel mogelijk worden uitgerold, met voorrang voor de meest kwetsbare groepen, werknemers uit de gezondheidszorg, en werknemers die

door de aard van hun beroep met veel personen in contact moeten komen.

Alleen als de pandemie (in België en Europa) beter onder controle komt, kan het economisch herstel stilaan op gang komen. En dan kan het nog even duren voor die positieve dynamiek de negatieve van de tweederonde-effecten daadwerkelijk overtreft.

Andere belangrijke voorwaarde voor het verwachte economisch herstel is dat de competitiviteit van onze bedrijven gevrijwaard blijft. En er is helaas opnieuw een risico op ontsporing. We zien in onze buurlanden immers nu al een sterke tendens tot matiging van de reële of nominale loonstijgingen. Zowel in Nederland als Duitsland worden in veel sectoren onderhandelingen opgeschort of uitgesteld, omdat het overleven van bedrijven en het behoud van jobs vandaag nu eenmaal dé grote prioriteit is. En in Frankrijk adviseert de expertengroep ter zake om de (richtinggevende) minimumlonen (SMIC) enkel te revaloriseren in functie van de levensduurte (0,9%) maar geen extra verhoging te voorzien.

Daar staat tegenover dat in ons land, volgens de in maart 2017 herziene wet van '96, de indexeringen en de baremieke verhogingen steeds gegarandeerd zijn. De kans is dus reeel dat onze loonkosten alleen op basis daarvan alweer ontsporen. Het is dan ook van het grootste belang dat de berekeningsmethodes, de veiligheidsmarges en de procedures die in de wet zijn voorzien als tegengewicht voor de bestaande automatismen, in de komende weken correct worden toegepast.

Het is alleszins niet het moment om nu via circulaire bijkomende marges voor loonstijgingen te gaan creëren. Dat zou de jobvernietiging in de huidige diepe economische crisis alleen nog maar doen aanzwellen. De doelstelling uit het regeerakkoord van een werkgelegenheidsgraad van 80% zou daardoor verderaf raken dan ooit.

Bijkomende marges voor loonstijgingen creëren via circulaire zal jobvernietiging alleen nog maar doen aanzwellen.

Andere belangrijke voorwaarde om het economisch herstel aan kracht te laten winnen in 2021, is het voorzien van een goede oplossing voor de problematiek van het avondwerk in de e-commercesector. Omwille van dit structurele probleem blijven we immers achterop lopen tegenover de e-commercegiganten die zich rond onze landsgrenzen hebben gevestigd. We blijven daar systematisch groei en jobs missen.

Een ander belangrijk element van competitiviteit voor veel van onze bedrijven zijn stabiele elektriciteitsprijzen en bevoorradingszekerheid inzake energie. Als de regering ervoor kiest om ook de 2 jongste nucleaire reactoren te sluiten in 2025, kan het niet de bedoeling zijn dat de bedrijvensector opdraait voor een eventuele stijging van de elektriciteitsprijs als gevolg van het moeten bouwen of subsidiëren van nieuwe gascentrales of het moeten aankopen van hoge CO₂-uitstootrechten ervoor.

Om de te verwachten zwakte van de bedrijfsinvesteringen in de komende jaren enigszins te compenseren en tegelijk bij te dragen tot het oplossen van een aantal structurele problemen in ons land, kijkt het bedrijfsleven ook uit naar een snelle uitrol van het investeringsplan dat staatssecretaris Dermine momenteel aan het uitwerken is. De ledenbedrijven van het VBO hebben in de voorbije weken alvast zo'n 140 projecten aangebracht

die in aanmerking kunnen komen voor ofwel het 'subsidie'-luik (5,1 miljard euro) ofwel het 'leningen'-luik (zeker al 13 miljard euro) van de Europese 'Recovery & Resilience Facility (RRF)'. We hopen en gaan ervan uit dat er in de politieke besluitvorming de nodige ruimte zal worden voorzien voor die cruciale investeringsprojecten aangebracht door de private sector.

Ten slotte moet er rekening mee worden gehouden dat de ongeziene economische crisis van 2020 grote gaten heeft geslagen in de financiële balansen van duizenden bedrijven. Volgens de meest recente Graydon-cijfers zou 1 op 4 bedrijven (ongeveer 100.000) die voor de crisis perfect gezond waren, zich vandaag door de COVID-crisis in financiële moeilijkheden bevinden.

Het wordt dus zaak om de liquiditeitsmaatregelen aan te houden zolang nodig, en tegelijk maatregelen te nemen die ook de solvabiliteit van de Belgische bedrijven helpen versterken. Die broodnodige herkapitalisering van de bedrijven kan bv. gestimuleerd worden door nieuwe fiscaal vriendelijke beleggingsvormen die investeren in het risicokapitaal van Belgische bedrijven aanmoedigen, door het uitbreiden van de fiscale aftrek voor risicokapitaal, of door het oprichten van een fonds dat achtergestelde leningen verstrekt aan bedrijven die tijdelijk in financiële moeilijkheden verkeren.

Als al die voorwaarden vervuld kunnen worden, kunnen we vanaf 2022 misschien uitkijken naar meer voorspoedige jaren na het in vele opzichten rampzalige jaar 2020 en het moeilijke overgangsjaar 2021.

Het VBO, dé stem van de ondernemingen in België, staat – via een 40-tal lid-bedrijfsfederaties – voor meer dan 50.000 kleine, middelgrote en grote ondernemingen die 75% van de tewerkstelling in de private sector voor hun rekening nemen. Onze leden zorgen voor 80% van de export en creëren 2/3 van de toegevoegde waarde in ons land. Als enige overkoepelende interprofessionele werkgeversorganisatie vertegenwoordigen we ondernemingen uit de drie gewesten van ons land.

Lees onze recentste publicaties
op onze website

WWW.VBO.BE